

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Českého jazyka a literatury
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Anglický jazyk se zaměřením na vzdělávání
Český jazyk se zaměřením na vzdělávání

Typologie ženských postav v prózách Marie Majerové

The Typology of Women Characters in the Proses of Marie Majerová

Bakalářská práce: 10-FP-KCL-B-45

Autor:

Podpis:

Pavλίna VONDRÁČKOVÁ

Všehrdova 1407

544 01 DVŮR KRÁLOVÉ NAD LABEM

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Eva Štědroňová, CSc.

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
53				25	

V Liberci dne 20. dubna 2011

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra českého jazyka a literatury

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(pro bakalářský studijní program)

pro (kandidát): Pavlína VONDRÁČKOVÁ
adresa: Všehrdova 1407, 544 01 Dvůr Králové nad Labem
studijní obor (kombinace): Specializace v pedagogice (ČJ-AJ)
Název BP: **Typologie ženských postav v prózách Marie Majerové**
Název BP v angličtině: **The Typology of Women Characters in the Proses of Marie Majerová**
Vedoucí práce: Doc. PhDr. Eva Štědroňová, CSc.
Konzultant:
Termín odevzdání: Duben 2011

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování BP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 15. dubna 2010

děkan

vedoucí katedry

Převzal (kandidát):

Pavlína Vondráčková

Datum:

17. května 2010

Podpis:

Vondráčková

Čestné prohlášení

Název práce: Typologie ženských postav v prózách Marie Majerové
Jméno a příjmení autora: Pavlína Vondráčková
Osobní číslo: P08000478

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne 20. dubna 2011

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala především paní doc. PhDr. Evě Štědroňové, CSc. za přínosné rady, inspiraci, ochotu, laskavost a odborné vedení mé bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat své rodině a přátelům, kteří mě podporovali při vzniku této práce.

Anotace

Bakalářská práce Typologie ženských postav v prózách Marie Majerové pojednává o hlavních ženských hrdinkách v prózách Panenství, Mučenky, Náměstí republiky, Nejkrásnější svět, Siréna a Havířská balada. Úvodní část představuje život a tvorbu Marie Majerové, ale také podává základní informace o termínu literární postava. Obsahem druhé podstatné části práce je analýza a porovnání ženských postav z vybraných próz autorky, a na základě získaných poznatků stanovení jejich rozdílného typového ztvárnění.

Klíčová slova

Literární postava, ženské hrdinky, oběť, smrt, statečnost, odhodlání, láska, chudoba, hledání životní pravdy.

Annotation

This Bachelor Thesis The Typology of Women Characters in the Proses of Marie Majerová deals with the main women heroines in the proses Panenství, Mučenky, Náměstí republiky, Nejkrásnější svět, Siréna a Havířská balada. The introductory part presents life and works of Marie Majerová, and also covers the main pieces of information about the term literary character. The content of the second essential part is the analysis and comparison of women characters from the selected proses of the author, and based on obtained knowledge it determines their different typological interpretation.

Key words

Literary character, women heroines, sacrifice, death, bravery, strong-mindedness, love, poverty, finding of life truth

Obsah

Obsah	6
1. Úvod	7
2. Život a dílo Marie Majerové	9
3. Postava v literárním díle	13
4. Analýza děl Marie Majerové se zaměřením na typologii ženských postav	16
4. 1 <i>Formální kritéria pro charakteristiky postav</i>	16
4. 2 <i>Obecná typologie postav</i>	21
4. 2. 1 <i>Postavení hrdinek z hlediska kontextové důležitosti</i>	21
4. 2. 2 <i>Aspekt morálního hodnocení postav</i>	23
4. 2. 3 <i>Postavy plošné vs. plastické</i>	26
5. Psychologický vývoj ženských hrdinek	29
5. 1 <i>Panensství (Hana)</i>	29
5. 2 <i>Nejkrásnější svět (Lenka)</i>	31
5. 3 <i>Siréna (Hudcovka)</i>	37
5. 4 <i>Havířská balada (Milka)</i>	41
6. Nejčastější motivy ženských postav	46
6. 1 <i>Motiv smrti a oběti (Mučenky, Panensství)</i>	46
6. 2 <i>Hledání životní pravdy (Nejkrásnější svět, Náměstí republiky)</i>	48
6. 3 <i>Tematický prvek statečnosti žen (Siréna)</i>	49
7. Závěr	51
8. Použitá literatura	52
8. 1 <i>Primární literatura</i>	52
8. 2 <i>Sekundární literatura</i>	52

1. Úvod

Marie Majerová patří mezi významné spisovatelky žijící a tvořící ve 20. století a bezpochyby rovněž k velkým osobnostem české národní kultury. Centrem jejího zájmu bylo poukázat jednak na nelehké osudy proletářských dělníků a jejich rodin, především na Kladensku, ale také na společenské postavení žen v počátcích 20. století. Stoupenkyně socialistického realismu Marie Majerová se řadí ke spisovatelům, kteří svou tvorbou obohatili žánr společenského románu. Ačkoliv je Marie Majerová autorkou mnoha literárních děl, svou pozornost zaměřím jen na některá. Těmito díly budou prózy Panenství, Mučenky, Náměstí republiky, Nejkrásnější svět, Siréna a Havířská balada.

Cílem mé bakalářské práce je postihnout ženské postavy, které spisovatelka ve svých dílech vytvořila, a to s důrazem na estetiku socialistického realismu. Analýza postav z nejrůznějších hledisek bude jednou z náplní mé práce. Těmito hledisky bude v první řadě kontextová důležitost postav či jejich povahové vlastnosti. Též se budu věnovat psychologickému vývoji hlavních hrdinek a v neposlední řadě i ústředním motivům, které jsou s protagonistkami úzce spjaté.

Počáteční kapitola této bakalářské práce popisuje život a literární tvorbu autorky, neboť mnohé zážitky z jejího života výrazně ovlivnily obsah a podobu jejích próz. Druhá část je věnována termínu literární postava. Další oddíly práce budou soustředěny na detailní analýzu ženských hrdinek: ve čtvrté kapitole poukážeme na různorodá ztvárnění ženských postav a na rozmanitost charakterů, jež svým postavám Marie Majerová přidělila. Hlavní náplní páté části bude nejen představení protagonistek próz Panenství, Nejkrásnější svět, Siréna a Havířská balada, ale především postižení jejich měnících se názorů, představ, ale i životních postojů. V závěrečné části se budu zabývat specifickými motivy, které jsou součástí jednotlivých románů a zároveň s hlavními ženskými postavami úzce souvisí. Mezi tyto motivy patří zejména smrt, žena jako oběť, nalézání životní pravdy či statečnost hrdinek.

O Marii Majerové existuje velké množství odborné literatury, což svědčí o značném zájmu o její tvorbu obzvláště však v minulosti. Autory monografií mapujících život i tvorbu spisovatelky jsou Jiří Hájek a Jaromíra Nejedlá. Nejen tyto publikace, ale i studie od Marie Mravcové, Dagmar Mocné, Ludmily Lantové i A. M. Píši jsou výraznými opěrnými body mé práce.

2. Život a dílo Marie Majerové

Marie Majerová, česká prozaička, novinářka, autorka mnoha cestopisů a propagátorka práv dělníků, se narodila 1. února roku 1882 v malém městě Úvaly nedaleko hlavního města Prahy. Její matka pocházela z mlynářského prostředí – Mariiiny prarodiče vlastnili v Dolních Měcholupech mlýn. Otec František, vyučený řezník, si v Úvalech otevřel vlastní obchod, a tak rodina Bartošových mohla spokojeně žít bez finančních problémů. V době, kdy spisovatelce byly pouhé tři roky, její otec náhle zemřel. Později se o smrti svého otce, ale i dědečka, zmiňuje ve svých vzpomínkách: „*Bartošové vůbec tak nějak neobvykle scházeli ze světa. Děd kovář spadl z vozu, vracejícího se z polních prací, otce řezníka našli v lese již po smrti, prvorozený vnuk zemřel maličký náhlou dětskou nemocí.*“¹ Období pobytu v Úvalech je tak zastřeno legendou o rodinné tradici spojené s mlýnem, jejíž nositelkou a uchovatelkou byla Mariina matka, ale i s malebnou krajinou Podlipanska a Českobrodsko, bez níž by nebylo okouzlujících vesnických kapitol Nejkrásnějšího světa.

Krátce po otcově smrti se matka s malou Marií přestěhovala do Prahy. Jejich první cesty směřovaly do Nosticova paláce, z jehož oken se jim naskýtal překrásný výhled na Čertovku a její okolí. Ne příliš kladným dojmem na Marii Majerovou zapůsobila pustošivá povodeň z konce osmdesátých let. I tento obraz ničivé povodně jí zůstal v paměti a několikrát jej přenesla do svých děl. Ničivou, ale zároveň poeticky klidnou řeku Vltavu později ztvárnila na stránkách románu Přehrada. Rodina žila v časté nouzi, a to i v době, kdy se Mariina matka podruhé provdala za bývalého šikovatele rakouské armády Aloise Majera. Kvůli marnému hledání existenčního zázemí nevlastního otce Aloise, se rodina musela stěhovat z místa na místo, a tak Marie poznávala různá pražská prostředí. Krásné vzpomínky si autorka uchovala na první školní léta, která prožila ve škole na Maltézském náměstí na Malé Straně. Neuplynulo mnoho a rodina se musela znovu stěhovat – tentokrát do Sokolské ulice na Vinohradech.

Vzpomínky na pražskou ulici jí utkvěly v paměti. Téměř divadelní scény z tržišť, potulní žebráci, muzikanti a podivní obchodníci – to vše se stalo pozdější

¹ NEJEDLÁ, Jaromíra. *Marie Majerová*. Praha : Melantrich, 1968, s. 13.

inspirací pro její díla. Nejen v románu Přehrada, ale také v prózách Panenství a Zázračná hodinka najdeme motivy zachycující pražské prostředí.

V roce 1894 se rodina Majerových stěhuje do Újezdu pod Kladnem. Zde otčím Alois nachází místo nočního hlídače v hutích. Narození sestry Milky, nové školní prostředí, ale i výpomoc ženám a havířům v hutích, jíž se Marie začíná věnovat, představuje další výraznou změnu v jejím životě: „*S malou sestrou na zádech prošmejdila lesy až k Libušínu se záminkou, že jde mamince naproti, když šla na vzdálenou šachtu na uhlí. Chodila s hordami sobě podobných do Kožova na borůvky, do Hvězdy na klouzky, do Smečna na pouti, družila se k spolužačkám, když šly do mejta na trávu anebo v sobotu za otci havíři do hospody, aby je přivedly od výplaty domů. Sama chodila s taškou do hutí s obědem, znala tu ovšem každý kout, i na šachtách. (...) Poznala sta havířských příbytků, neboť děti na Kladensku se tenkrát směšovaly do houfů, věčně ponechané samy sobě, a ať již patřily do rodiny nebo ne, jedly z jedné mísy, když už byly ve světnici v době oběda, a také na jednu záprež byly vypláceny, ať už naše nebo cizí, když něco provedly.*“² Marie si nové kladenské prostředí rychle oblíbila – ráda se pohybovala mezi vysokými pecemi hutí, ráda pomáhala havířům. Není proto pochyb, proč později do svých děl jako hlavní hrdiny dosadila havíře a jejich ženy. Důkazem je nejen soubor Povídky z pekla, ale rovněž prózy napsané ve 40. letech 20. století – především jeden z nejúspěšnějších románů Siréna, jenž vypráví o dělnické rodině Hudců žijící na Kladensku, a v neposlední řadě také jeho volné pokračování – román Havířská balada.

Roku 1897 odjela Marie za příbuznými do Budapešti, kde po nějaký čas pracovala jako služebná. Získala tak cenné poznatky o životě služebných a jejich společenském postavení. Tyto zkušenosti nejednou uplatnila při psaní svých děl.

Téměř o deset let později se vrátila z Budapešti a nastalo se usadila v Praze, kde začala pracovat jako úřednice. Zároveň studovala obchodní školu a také ve večerních hodinách navštěvovala kurzy pořádané Dělnickou akademií. Scházela se se sociálně demokratickou mládeží i s anarchisty sdružujícími se kolem Neumannovy vily v Praze na Olšanech. V roce 1904 se provdala za sociálně demokratického novináře Josefa Stivína. Téhož roku se Marie s Josefem stěhují do

² HÁJEK, Jiří. *Marie Majerová Aneb román a doba*. Praha : Československý spisovatel, 1982, s. 14.

Vídňě, kde společně pracují pro Dělnické listy. V letech 1906 až 1907 Marie Majerová pobývala ve Francii a navštěvovala přednášky na Sorbonně. Tento pobyt v Paříži je patrně podnětem pro pozdější román Náměstí republiky. Po návratu zpět do Prahy aktivně přispívala do sociálně demokratických novin a časopisů, stýkala se s autory kolem F. X. Šaldy, s nimiž se později v určitých názorech rozchází. Spisovatelka se také setkává s básníkem Antonínem Mackem a redaktorem kulturní rubriky Práva lidu – kritikem F. V. Krejčím, kteří ji ovlivní a podpoří její literární tvorbu. Manželství s Josefem Stivínem spisovatelce příliš dlouho nevydrželo. V roce 1922 se tak znovu provdala – tentokrát za grafika Slavoboje Tusara. V následujících letech se stala členkou Komunistické strany Československa, redigovala časopis Čin, její příspěvky byly často otištěny na stránkách Práva lidu, Lumíru, Zlaté Prahy, Ženského světa i Rudého práva. Spisovatelka si našla zálibu v cestování. Severní Afrika, Spojené státy americké a Čína se staly cíli jejích cest, z nichž si odnáší mnoho krásných poznatků, které přetváří v cestopisné reportáže. Umírá 16. ledna v roce 1967 v Praze.

Marie Majerová debutuje lyrickými a satirickými verši a drobnými povídkami, jimiž přispívala do Dělnických listů. Roku 1902 vydala první důležitější povídku s názvem Nový život, která předznamenala pozdější literární vývoj autorky. Již v této drobné próze se objevuje tematika dělnické třídy. Do rané tvorby autorky řadíme také další dvě díla. Jsou jimi novela Panenství a Povídky z pekla – obě vydané roku 1907. Prózy vznikaly téměř současně a před knižním vydáním byly publikovány časopisecky. Zatímco Povídky z pekla poukazují na sociální problematiku tehdejší doby – na chudobu proletářských rodin a život dělníků na Kladensku, v Panenství se poprvé objevuje tzv. ženská otázka. Prózu Panenství můžeme považovat za základ pro pozdější autorčiny práce zabývající se tematikou ženského údělu v první polovině 20. století.

Marie Majerová se stala autorkou píšící o osudech dělnických rodin se snahou vždy uvést do popředí ženské postavy. *„Dílo Marie Majerové není přirozeně rozděleno na část, obracející se k společenskému bytí člověka, a na druhou polovinu, zabývající se „obecně lidskými“ věcmi. V románové, stejně jako v povídkové tvorbě se vždy zabývá člověkem a lidmi v úhrnu všech jejich vztahů. I v románech, v nichž je v centru jejího zájmu především společenská sudba člověka, má pro lidské zrání*

*jejich hrdinů i hrdinek a pro formování celého jejich vztahu ke světu rozhodující význam milostný osud: to platí stejně pro Náměstí Republiky či Nejkrásnější svět jako pro Sirénu.“*³ Milostný příběh dvou lidí spatřujeme takřka ve všech dalších autorčiných prózách. Ačkoliv láska často není ústředním motivem díla, hraje v něm důležitou roli. Hlavní hrdinové, zejména ženy, jsou pro lásku schopné udělat téměř cokoliv. Marie Majerová v psaní příběhů nadále pokračuje a roku 1909 jí vychází další kniha – soubor povídek nazvaný *Nepřítel v domě* (1909). O dva roky později publikuje cyklus povídek o ženách s titulem *Plané milování* (1911) a zanedlouho vydává dvě povídkové knížky *Dcery země* (1918) a *Mučenky* (1921). V návaznosti na francouzský román Gustava Flauberta vzniká dílo s názvem *Náměstí republiky* (1914), jež vykresluje život v revoluční Paříži na počátku 20. století. Romány *Nejkrásnější svět* (1923), *Přehrada* (1932), *Siréna* (1935) a *Havířská balada* (1938) napsané v první polovině 20. století patří k nejlepším dílům Marie Majerové.

V tvorbě spisovatelky najdeme rovněž pohádky a příběhy určené pro děti a mládež. V roce 1913 jí vychází první pohádkový výbor s názvem *Čarovný svět*. Během 20. a 30. let se věnovala vypravování a převypravování pohádek a vydala několik pohádkových knižních souborů, z nichž k těm nejznámějším patří *Zlatý pramen* (1918) či *Veselá kniha zvířátek* (1933). Kromě klasických adaptací pohádek se Marie Majerová stala zakladatelkou realistické povídky ze života dětí. K této tvorbě se řadí *Zázračná hodinka* (1923), *Bruno čili Dobrodružství německého hochy v české vesnici* (1930) a *Robinsonka* (1940). Dílo *Nespokojený králíček* z roku 1946 představuje poslední knihu, kterou spisovatelka pro děti napsala.

Marie Majerová je také autorkou mnoha reportáží souvisejících s její žurnalistickou profesí a politickou aktivní činností. Známé jsou reportáže z Afriky (*Africké vteřiny*, 1933), z Ameriky (*Dojmy z Ameriky*, 1920), z Ruska (*Den po revoluci*, 1925; *Deset tisíc kilometrů nad Sovětským svazem*, 1948) a z Číny (*Zpívající Čína*, 1954). Reportážní knihu nazvanou *Ševcovská polka* (1962) věnovala spisovatelka hlubokým sociálním proměnám Československa.

³ HÁJEK, Jiří. *Marie Majerová Aneb román a doba*. Praha : Československý spisovatel, 1982, s. 24.

3. Postava v literárním díle

Záměrem této kapitoly je připomenout několik základních informací týkajících se pojmu literární postava. Postava představuje základní tematickou složku epického a dramatického literárního díla, propojuje všechny jeho roviny i složky. Postava, jež je hlavním nositelem děje a myšlenky, na jedné straně vždy určitým způsobem reflektuje okolní svět, sociální normy a dobovou a žánrovou koncepci člověka, ale zároveň na straně druhé představuje dynamický prvek, jenž má syžetově-kompoziční funkci – vstupuje do různorodých vztahů s ostatními složkami textu.

Literární postavou může být jakákoli existující živá bytost (člověk, bůh, zvíře, oživený předmět), která je často obdařena vlastním jménem. Peterka ve své *Teorii literatury pro učitele* zmiňuje čtyři rozdílné strategie, jež může autor využít při vytváření literárních postav. První z těchto strategií je idealizace. Tímto pojmem míníme vyobrazení postavy podle životního ideálu autora, které je zřejmé i ve vztahu k ostatním postavám v díle. Druhým způsobem je komické zkreslení běžné reality lidskosti, tedy karikování. Další možností je typizace, k níž si autor volí celou škálu prostředků počínaje osobními zkušenostmi přes návaznost na reálnou osobu a neomezenou fantazií konče. Posledním typem strategie koncipování literární postavy je individualizace. Tento pojem, patřící z hlediska vyobrazení jednotlivce k historicky nejmladším, znamená odlišení obrazu člověka jeho výjimečnými osobními znaky od ostatních postav v díle.⁴ Postava je individualizována např. určitým zveličením, nadsázkou, ozvláštňením rysů či psychickou nebo morální deformací. Postava je tedy vystihována individuálními rysy, zároveň v ní lze nalézt v dostatečné míře obecnost, společenské rysy a postoje.

Literární postava může být čtenáři představována skrze nejrůznější způsoby. Daniela Hodrová v publikaci *...na okraji chaosu...* rozlišuje čtyři nejdůležitější prostředky, jak lze charakterizovat postavu v díle. První metodou, jak určit literární postavu, je promluva vypravěče o postavě. Tento postup zahrnuje přímou charakteristiku postavy, popis jejího zevnějšku, chování, jednání a myšlení. „*Popis zevnějšku postavy, tvořící její část, se významně podílí na celostním obrazu postavy,*

⁴ PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. Praha : Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta, 2001, s. 144.

na jednotě vnějšího i vnitřního těla – tento popis, jehož součástí je oděv, koresponduje s charakterem, profesí, společenským zařazením.“⁵ Neopomeneme zmínit, že součástí tohoto typu charakteristiky je i jméno postavy, které je nejčastěji opakovanou částí popisu, celkového vyjádření postavy. Jestliže postava neprochází během děje různými proměnami, objevuje se její charakteristika obvykle jen jednou, a to v počátku příběhu. Čtenář se dozvídá nejen o vnitřní, ale i o vnější charakteristice postavy. Skrze tuto metodu dokážeme určit i kontextovou důležitost postav. V rámci tohoto aspektu rozlišujeme postavy hlavní a vedlejší, jinými slovy epizodní. Protagonista či hrdina jsou dalšími termíny pro označení hlavní postavy: „Termín hrdina původně souvisel s heroickým charakterem postavy, dnes jej užíváme výhradně bez hodnotícího příznaku.“⁶ Josef Peterka uvádí, že hlavní hrdina výrazně vstupuje do popředí a že i mezi postavami vedlejšími nalézáme jistou uspořádanost v jejich významu na základě toho, zda postavy vstupují do složitějších vzájemných vztahů, či plní jen funkci dějovou.⁷ Lze stanovit nejen význam postav, ale také jejich ztvárnění z hlediska morálky – zda jsou kladné, či záporné. V dílech Marie Majerové najdeme postavy často kontroverzní, u nichž je jejich morální chování na pomezí dobrého a zlého. Další variantou je dle Peterky postava kontrovertní, která je na počátku děje výhradně kladná nebo záporná, ale v závěru příběhu se změní ve svůj pravý opak.⁸

Vnější a vnitřní monology představují další způsob, pomocí něhož čtenář získává informace o postavě. Vnitřní monolog nebo-li „prožívající já“, který zahrnuje skryté představy a myšlenky, je jeden z nejpoužívanějších způsobů prezentace nitra postavy a skrze nitro i reality. Monology jsou důležité pro pozorování postav z hlediska jejich psychologického vývoje. Tento aspekt nám umožňuje rozdělit postavy na plošné a plastické nebo na postavy konstantní, či vývojové.

Pro charakterizaci postavy je neméně zásadní představit ji čtenáři prostřednictvím jejího jednání, promluv a v neposlední řadě skrze dialogy a výroky

⁵ HODROVÁ, Daniela. ... na okraji chaosu...Poetika literárního díla 20. století. Praha : Torst, 2001, s. 520.

⁶ PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. Praha : Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta, 2001, s. 147.

⁷ Tamtéž, s. 148.

⁸ Tamtéž, s. 149.

druhých postav: „*Hana, Hanka Poláčková mi říkají.*“ (...) „*To jdeš tedy z domova. Z daleka?*“ „*Ba ne,*“ odmítlo děvče, „*z daleka nejdu. Jsem z Vinohrad. Zrovna od rodičů. Vyhnali mě z domova. Že jsem jen na obtíž. Nadarmo že jím.*“⁹ Ukázka je příkladem dialogu mezi Hanou a služebnou Fandou z novely *Panenství*.

Zmíněné prostředky charakterizace postav se nevyskytují v každém literárním díle rovnoměrně, některé dokonce bývají zcela vynechány. Kombinací co nejvíce způsobů však literární postava získává na plastičnosti, věrohodnosti a opravdovosti. Čtenář ji dokáže vnímat z nejrůznějších pohledů, které jsou často diametrálně odlišné.¹⁰ Pomocí těchto způsobů lze definovat ustálené typologické znaky postav.

V souvislosti s definicí literární postavy, její charakteristiky a typologie je důležité zmínit pojem konfigurace postav. Jedná se o vzájemně spjaté uskupení postav v literárním díle, jež je založené na vztazích charakterových, milostných, věkových či skupinových. Nejjednodušším typem této konfigurace je tzv. figurální dvojice. Dvojice může být založena na vztahu kontrastním, nebo vztahu paralelním. Další typ konfigurace tvoří trojúhelníková sestava, která bývá reprezentována třemi osobami (tři bratři, ale také milostný trojúhelník).

⁹ MAJEROVÁ, Marie. *Panenství*. Praha : SNKLHU, 1955, s. 19.

¹⁰ PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. Praha : Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta, 2001, s. 148.

4. Analýza děl Marie Majerové se zaměřením na typologii ženských postav

Tato část bakalářské práce je věnována obecným tezím týkajícím se charakteristik ženských postav v těchto prózách Marie Majerové: Panenství, Mučenky, Náměstí republiky, Nejkrásnější svět, Siréna a Havířská balada.

4. 1 Formální kritéria pro charakteristiky postav

Abychom mohli hlouběji analyzovat typy jednotlivých ženských postav, je třeba zprvu uvést, jakými literárními prostředky Marie Majerová ztvárnila své hrdinky. Pozornost je rovněž věnována způsobům užití jazyka v jednotlivých dílech.

V novele Panenství, jež předznamenala autorčin pozdější tvůrčí vývoj, je čtenář s hlavní hrdinkou Hanou seznamován zejména prostřednictvím vypravěče: *„Veselá a svižná pěnkava Hana byla stále v dobré míře. Rozkvétala. Hosté v restaurantu i ve výčepu sledovali ji očima s potěšením, které působí lidem první růžový květ v červnu, oblévaný sluncem a teplem. Hladké, šestnáctileté tvářičky hořely uprostřed zlatých vlasů, a do růžových oušek, ve vlasech napolo ukrytých, zalétaly zdvořilůstky, poklony a pochlebná slova.“*¹¹ Tento přímý způsob charakterizace čtenáři poskytuje důležité informace o protagonistce příběhu. Hana je ztvárněna mimo jiné i pomocí dialogů s ostatními postavami z příběhu, ale také pomocí výroků vedlejších postav o ní. Základní vnější charakteristiku pozorujeme zejména v počátku příběhu, poté se setkáváme pouze s charakteristikou vnitřní zahrnující popisy měnících se myšlenek a názorů hrdinky na okolní svět. V díle se také vyskytují obsáhlé citově vypjaté monology.

V díle Panenství se autorka snažila vzdálit od běžného vyjadřování a zaměřit se na užívání prostředků knižních, ale i hovorových. *„Hovorové prostředky se však v druhém vydání (r. 1928) uplatňují větší měrou než ve vydání prvním, autorka odstraňuje prvky knižní, poplatné dobové normě, a v ojedinělých případech usiluje i o individualizaci postav jazykem, a to pomocí slovních prostředků.“*¹² Takto je ztvárněna například postava Barči.

¹¹ MAJEROVÁ, Marie. *Panenství*. Praha : SNKLHU, 1955, s. 11 – 12.

¹² FORMÁNKOVÁ, Věra; SYROVÁTKOVÁ, Jarmila. O jazyce a stylu Marie Majerové. *Naše řeč*, 1962, roč. 45, s. 209 – 223.

Drobná povídková kniha s názvem *Mučenky* je sestavena ze čtyř samostatných příběhů s názvy *Hodina přetěžká*, *Medailonek*, *Otázka* a *Babí léto*. V *Hodině přetěžké* a v *Babím létě* jsou hrdinky vytvářeny prostřednictvím vypravěče, v *Medailonku* a v *Otázce* jsou popisovány skrze další postavy. Například v *Otázce* je to přítel hlavní hrdinky Markety, který líčí příběh vypravěče příběhu, jež je krátce zmíněna jen v jeho počáteční pasáži. V *Medailonku* se podobně jako v *Babím létě* nedozvídáme jméno protagonistky.

I v *Mučenkách* jsou hlavní hrdinky charakterizovány pomocí dialogů a výroků vedlejších postav. Například vedlejší postava děvečky Madlenky, jež je vypravěčem popisována jako zdravě boubelatá venkovanka, promlouvá k hlavní hrdince *Hodiny přetěžké*, paní Olze takto: „*Kdybych já byla mlynářka, taková hezká, zdravá, vzdělaná paní, nic bych si z toho nedělala, že muž chodí pozdě v noci domů, z hospod a kdo ví, odkud, a že ho třeba dva, tři dny nevidím. Věděla bych již, jak si zkrátit dlouhou noc.*“¹³ Čtenář se tak z tohoto krátkého výroku dozvídá hned několik podstatných informací o protagonistce Olze.

Marie Majerová v *Mučenkách* užívá spisovného jazyka, a to s určitou mírou knižnosti, vypjatosti, volí „literární“ obraty a výrazy. Je tomu tak zejména v povídce první, která již v samotném názvu *Hodina přetěžká* obsahuje jistý prvek knižnosti. Autorky článku *Stylistické vrstvy v slovníku v dílech Marie Majerové* uvádí, že spisovatelka užívá infinitivu na -ti, zastaralých slovesných vazeb, záporového genitivu, spojení slovesa býti s infinitivem a předmětem v dativu (př. *Jest mám seděti v koutku a býti spokojen*).¹⁴ V tomto díle se také často objevují neologismy a poetismy.

Román *Nejkrásnější svět*, který poprvé vyšel roku 1923, je tematicky rozdělen do šesti kapitol. V první části knihy (zejména kapitoly *Blankytná obloha* a *Domove, domove*), jež zachycuje narození, vývoj a růst hlavní hrdinky Lenky Bilanské, se objevují i popisy mlýnského stavení a přírody, zejména zahrady s oblíbenou studánkou, ale zároveň se čtenář dozvídá i o rodině Bilanských a vztazích mezi jednotlivými členy rodiny. V následujících kapitolách zobrazujících

¹³ MAJEROVÁ, Marie. *Mučenky*. Praha : Grafia, 1921, s. 11.

¹⁴ FORMÁNKOVÁ, Věra; RYSOVÁ, Jarmila; SYROVÁTKOVÁ, Jarmila. *Stylistické vrstvy slovníku v dílech Marie Majerové. Naše řeč*, 1954, roč. 37, s. 144 – 151.

psychologický vývoj hlavní hrdinky, její odchod z rodných Hradčánek do centra revolučního hnutí – Prahy, ale i v popisu setkání s Romanem Dvořákem převažuje vnitřní charakterizace hlavní hrdinky, jež čtenáři umožňuje pohled do „nitra“ Lenky. Vypravěč zde popisuje její pocity, myšlenky i úvahy a cíle. Marie Majerová užívá, podobně jako v Panenství a v Mučenkách, k popisu postav nejen vypravěče, ale i promluvy vedlejších postav. Z výroku chlapce Oty Borka: „*Vy jste – tak zlá jako pan otec, váš tatínek!*“¹⁵ se čtenář dozvídá jednu z vlastností „dětské“ Lenky. V díle se čtenář rovněž setkává s dlouhými dialogy postav, z nichž často získává potřebná fakta nejen o postavách v příběhu.

Próza Nejkrásnější svět se z hlediska jazykové výstavby díla od děl předchozích liší v oblasti syntaxe a tvarosloví. Výběr slov, jenž spisovatelka ve svém díle použila, je určován novými hledisky. Marie Majerová k ztvárnění celého příběhu používá časté metafory a přirovnání stejně jako přívlastková určení, jež využívá jako důležitého uměleckého prostředku při líčení, popisu prostředí nebo citových stavů a myšlenek svých postav. Objevuje se mnoho hovorových, často expresivně zabarvených výrazů. V díle se také promítají dvě základní linie, a to střetávání hovorovosti a knižního vyjadřování.¹⁶

Kromě přímé vnější i vnitřní charakteristiky postav realizovaných skrze vypravěče a výroky dalších postav, objevují se v románu Siréna (poprvé vydán roku 1935) také charakteristiky nepřímé vyjádřené skrze jednání či řeči postav. „*V přímých řečech postav z lidu užívá spisovatelka hovorového stylu spisovného jazyka s přimísením prostředků nespisovných. Těch pak využívá různě u jednotlivých postav, podle jejich povahy. Nejde tu ovšem o jednoduchou a přímočarou charakterizaci za určité situace, nýbrž o promyšlený stylistický záměr vzhledem k celému dílu.*“¹⁷ Autorka k popisu svých postav využívá bohatého jazyka, jednou používá výrazy nespisovné (mluva Josefa Hudce), jindy se v projevech postav vyskytují lidová pořekadla (Hudcovka). Rozlišení jednotlivých postav není jen v jejich přímých řečech, ale i reprodukce jejich hovoru nebo vypravování autorky o nich jsou slohově rozlišeny.

¹⁵ MAJEROVÁ, Marie. *Nejkrásnější svět*. Praha : Československý spisovatel, 1977, s. 39.

¹⁶ FORMÁNKOVÁ, Věra; RYSOVÁ, Jarmila; SYROVÁTKOVÁ, Jarmila. Stylistické vrstvy slovníku v dílech Marie Majerové. *Naše řeč*, 1954, roč. 37, s. 144 – 151.

¹⁷ Tamtéž, s. 144 – 151.

V románu *Siréna*, jenž zachycuje společenský vývoj na Kladensku zhruba v průběhu šedesáti let, je zajímavé, že kromě klasických dějových kapitol obsahuje šest oddílů majících formu dopisů a dobových dokumentů. Tyto ať již skutečné, či fiktivní doplňky románu představují tzv. kompoziční spoje mezi ostatními dvanácti kapitolami. Aby Marie Majerová mohla vyobrazit tak dlouhý časový úsek, použila čtyři dopisy, úryvek z deníku Růženy Hudcové, útržkovité paměti hrdinů a novinářskou zprávu ke spojení jednotlivých časových období, jednotlivých kapitol i osudových událostí v životě jednotlivých postav. Například závěrečná kapitola obsahuje lístek Jožky Hudce své ženě Věře. Celá tato část má název: „*Listek polní pošty Jožky Hudce, jednoročního dobrovolníka pěšího pluku číslo 28, toho času polní pošta 243, paní Věře Hudcové v Kročehlavech, Váňova ulice.*“¹⁸ Dopisy s užitými jazykovými prostředky (knižní výrazy, archaismy, lidové a nespisové výrazy, výrazy cizí) hrají v *Siréně* významnou úlohu. Ostatní kapitoly často prokládány úvahovými pasážemi autorky jsou svým slohovým charakterem vytvořeny tak, aby působily věrohodně: „*Lhostejná Praha se kolem nich nevšímavě valila a bylo jí, že jsou to cizinci z dalekých krajů, nepřátelé pořádku a majetku. Noviny o nich psaly jako o lidech svedených cizáckými emisary. Ostatně, vždyť to byli zloději. Což neodevzdala jedna havířka soudu naběračku a ručník, v naději, že budou osvobozeni její zatřené děti, sotva odrostlé? A jako trhání vypadali! Z jejich šatstva čišela naprostá bída. Vždyť ani pořádné šaty neměli, jen hadry, a tváře učerněné mračné a vzdorovité. Ne, Praha se o ně nezajímala. Ani se nešla podívat na soudní přelíčení.*“¹⁹

Výjimečná je svým ztvárněním Havířská balada, volné pokračování *Sirény*. Celý příběh je vyprávěn retrospektivně a je rozdělen do tří kapitol. První kapitola je psána v ich-formě a hlavním vypravěčem se stává Rudolf Hudec. Ten popisuje jednak celý příběh, ale i hlavní ženskou postavu, svou ženu Milku. Milka Hudcová je ve vyprávění svého manžela líčena jako mladá, krásná, veselá a radostná bytost. Vypravěč ve svém vnitřním monologu říká: „*Dva, kteří si tak rozumějí, aby se k sobě hodili, jako já s Milkou, ti jistě jeden pro druhého rostli od malička a byli si určeni snad už jako děti. Potkával jsem Milku cestou do školy; měla směšné žluté*

¹⁸ MAJEROVÁ, Marie. *Siréna*. Praha : Melantrich, 1949, s. 441.

¹⁹ Tamtéž, s. 158.

copánky a já jsem neurvale za ně škubal.“²⁰ Příběh druhé kapitoly je líčen z vypravěčovy perspektivy a je zachycen v er-formě. „*Je to pasáž dějově nejdramatičtější, v níž je zachyceno jádro balady.*“²¹ Třetí část představuje monologické vyprávění Milky o návratu z Vestfálska (Německo) do Čech a o těžkém životě v rodné vlasti; vyprávění je věnované blízkým přátelům, Milfaitům. Tuto kapitolu Majerová vyřešila zajímavě: forma monologu v sobě nese jistý dialogický ráz, latentní dialogičnost. Spisovatelka v Havířské baladě tak zdůrazňuje kompozici díla i pomocí odlišné stylové výstavby jednotlivých kapitol.

Jazykové prvky zvolila autorka tak, aby co nejlépe charakterizovaly postavy dle prostředí. Postava Milky je však charakterizována nejvýrazněji a nejkompexněji. Kromě slov německého původu, hovorových a lidových výrazů, je řeč hrdinky bohatá na lidové obraty, rčení či úsloví. Marie Majerová jednotlivé stylové vrstvy – spisovné a nespisovné prostředky, ale i vztah mezi přímým a obrazným vyjádřením – umně prokomponovává, takže i těmito postupy dociluje výrazné baladičnosti prózy.

Přestože hlavní postavu románu Náměstí republiky představuje mužský hrdina, litevský emigrant Luka Veršinin, objevují se v díle rovněž ženy, avšak nemají tak významnou roli. Každá z žen představuje různý charakter. „*Žádná z nich však není onou hledanou „hrdinkou činu“, s žádnou z nich se autorka názorově zcela neztotožňuje.*“²² Tyto ženské postavy jsou popisovány očima protagonisty Veršinina. Čtenář se dozvídá minimum informací o jejich fyziognomii a skutcích. O vnitřním světě postav se čtenář nedozvídá téměř nic.

Všechny ženské postavy jsou vykresleny tak, aby na čtenáře působily hodnověrně, jako kdyby byly postavami z reálného prostředí, z prostředí, které chtěla autorka umělecky ztvárnit. Proto také ve svých prózách usiluje o detailní seznámení čtenáře s vnější i vnitřní charakteristickou svých hrdinek, stejně jako s prostředím, které je ovlivnilo. V jednotlivých dílech užívá vždy kombinace nejrůznějších způsobů charakteristik, aby podala důkladný a reálnému světu odpovídající obraz postavy.

²⁰ MAJEROVÁ, Marie. *Havířská balada*. Praha : Svoboda, 1952, s. 34.

²¹ NEJEDLÁ, Jaromíra. *Marie Majerová*. Praha : Melantrich, 1968, s. 79.

²² Tamtéž, s. 38.

4. 2 Obecná typologie postav

4. 2. 1 Postavení hrdinek z hlediska kontextové důležitosti

Ženské postavy hrají v dílech Marie Majerové podstatnou roli. Mohou být skutečně hlavními hrdinkami příběhu, anebo mohou být považovány za významné postavy stojící po boku svých mužů. Ačkoliv jsou často ženami mužských hrdinů, představují nedílnou součást jejich života a výrazně se podílejí na vývoji příběhů. Výjimku tvoří ženské postavy v románu *Náměstí republiky*, v němž ženy nehrají příliš zásadní roli.

V drobné próze *Panensství* je Hana Poláčková bezpochyby hlavní hrdinkou celého příběhu. V próze se kromě Hany, jež je osou celého příběhu, setkáváme s řadou vedlejších postav. Mimo postav mužských (hostinský Nevostrý, mladý voják Vlček, žurnalista Jimeš) se zde objevují další ženy podílející se v drobné míře na dějové zápletce. Jsou jimi služebné staršího věku Fanda a Barča, ale také kuchařka; všechny uvedené postavy jsou zaměstnankyněmi v hostinci pana Nevostrého.

V próze *Mučenky* již samotný název prozrazuje svůj hlavní motiv. Hrdinkami jednotlivých čtyř příběhů jsou ženy jako *milostné mučednice*, jako manželské i mateřské trpitelky, jak uvádí A. M. Píša v knize *Stopami prózy*.²³ V úvodní části *Hodina přetěžká* je protagonistkou starší žena Olga, v druhé povídce *Medailonek* je hrdinkou rovněž žena, avšak její jméno se nedozvídáme. Pro obě ženy je láska k muži základním kamenem jejich života. Cítí, že se ztrátou svých milovaných by rovněž ztratily smysl života. Hlavní hrdinkou povídky *Otázka* je mladá Marketa T., jež je oproti hrdinkám z prvních příběhů zcela emancipovaná žena, avšak její osud končí tragicky. V poslední povídce s názvem *Babí léto* je také hrdinkou žena, ale její jméno zde není uvedeno. Smyslem jejího života není její manžel, u nějž nenachází očekávané štěstí, ale její dvě děti.

V první a závěrečné povídce vystupují také vedlejší ženské postavy. V *Hodině přetěžké* je to venkovanka Madlenka a dvě přítelkyně Olgy – Jitka a Lída, v *Babím létě* je to přítelkyně protagonistky, bohatá Věra, žena hudebního skladatele, která zahání nudu malováním.

²³ PÍŠA, A. M. *Stopami prózy*. Praha : Československý spisovatel, 1964. s. 34.

Hlavní hrdinkou románu Nejkrásnější svět je Lenka Bilanská. Postava Lenky je v některých situacích obrazem vývoje samotné autorky. Lenčinu postavu a její vývoj může čtenář pozorovat během celého příběhu. Dalšími ženskými postavami, jež však nemají tak významné postavení jako Lenka, jsou její dvě starší sestry Anna a Marie a rovněž jejich matka. Všechny jsou však svými názory a skutky od protagonistky zcela odlišné. Drobnou roli v příběhu zaujímá také stará venkovanka Kaftanka se svou dcerou Bětkou.

V próze Siréna, jež je kolektivním románem celého Kladenska a historickým románem celé epochy, zachytila Marie Majerová hned několik ženských postav, důležitých pro celý vývoj románu. Na stránkách Sirény jsou představeny čtyři generace rodiny Hudců znázorňující vývoj celých dělnických pokolení. Nejvýraznější ženskou postavou je Marie, žena Josefa, přezdíváného Pepek-frajer, který představuje druhou hudcovskou generaci. Marie, nazývaná též Hudcovka, jež je již skutečnou „hrdinkou činu“, propojuje všechna čtyři pokolení. Další důležité role hrají Liselot, žena „prvního“ Hudce-vynálezce, Hudcovčiny dcery Růžena a Emílie, ale také žena nejmladšího z rodu Hudců – Jožky – Věra. Neméně významnou roli má také Mařenka Stuchlíková, manželka Hudce-policajta. Do hlavní dějové linie vstupuje i postava Karly Jandové a Adelaidy Rienzové.

Havířské baladě zcela dominuje jediná ženská postava – Milka Hudcová. Milka je ženou Rudly Hudce, syna Marie Hudcové a Pepka-frajera (ze Sirény). Lze jen stěží říci, kdo je hlavní hrdinou příběhu – zda je jím právě Milka, nebo Rudla. Pro tvorbu Marie Majerové však uvedená hrdinka představuje jednu z důležitých postav ztělesňující typ dělnické ženy a matky. Spisovatelka tak dokonale realisticky zobrazila „lidovou“ hrdinku. V románu může čtenář rozpoznat další ženskou postavu. Tou je žena Milfajta, která má pouze roli „spoluposluchačky“ Milčina monologu věnovaného právě manželům Milfajtovým.

Nestálá, mírně sobecká Rosita, neuvědomělá Regína, rozpolcená Luisa, obětavá Maryša, rozverná Armadina a pracovitá a svědomitá Simonetta jsou ženskými postavami v románu Náměstí republiky. Ačkoliv se tyto postavy na příběhu zajisté podílí, nehrají tak významnou roli jako postavy mužské: Luka Veršinín a Libertad. Osudy těchto hrdinek dokazují, že žena nebude svobodná bez sociálního osvobození společnosti.

4. 2. 2 Aspekt morálního hodnocení postav

Ve vybraných prózách Marie Majerové se nejčastěji setkáváme s hrdinkami, v jejichž ztvárnění spatřujeme dobro, ochotu, starostlivost, věrnost a připravenost pomoci. Jsou to hrdinky především morálně kladné, jež se svými skutky snaží poskytnout podporu svým nejbližším, často věrně stojí po boku svých mužů, kteří jsou pro ně smyslem života. A to i za cenu toho, že ony samy šťastné nejsou. A také se opakovaně staví za práva svých bližních a snaží se zlepšit společenské poměry své doby. Například v Panenství se setkáváme s Hanou, která má dobré srdce a pro záchranu svého nemocného milého Jimeše je schopna udělat vše, i obětovat své panenství. Čtenářovy sympatie si získala svou oddaností a touhou pomoci Jimešovi, a to i navzdory tomu, že ji nikdy nenaplnila. Opakem lítostivé Hany je služebná Barča. Ta je naopak schopna se zcela oddat jakémukoliv muži jen proto, že z toho má potěšení, že z milostného vztahu čerpá optimismu a jistotu, že je stále žádanou. I přes tento fakt ji nepovažujeme za postavu zcela zápornou, jen se svými vlastnostmi od hlavní hrdinky výrazně odlišuje.

Podobnou touhu pomoci, jež nalzáme u Hany – avšak pomoci nejen jedné blízké osobě, ale všem lidem, kteří se ocitají v nouzi, jsou zranění či hledají domov – spatřujeme v další významné ženské postavě. Tou je Lenka Bilanská z románu Nejkrásnější svět, jež je obdařena inteligencí, odvahou a soucitem s potřebnými. Přestože bychom na počátku jejího vývoje mohli zpozorovat negativní vlastnosti, jakými byly například sobeckost a majetnickost, později se její charakter zcela mění a Lenka je jednoznačně vnímána jako postava kladná. Smyslem jejího života se stává pomoc druhým: „*Ale to jí neuspokojovalo, stále si vyčítala, že myslí na sebe v době, kdy miliony lidí trpí.*“²⁴ Opakem Lenky je její starší sestra Anna. Z pracovitě a milé dívky se stává žena toužící pouze po vlastním štěstí, která přitom nebere ohledy na ostatní: „*Panímámo, kde máme všechny ošatky?*“ *ptala se. Mlynářka se lekla, přistižena při činu, z něhož ji dcera mohla kárat. „Ošatky? Ale půjčila jsem jich několik Kaftance, myslím.“ Anna nerada půjčovala a dávala s ochotou ještě menší. „Vidíte, panímámo,“ mrzela se Anna, „a kde je mám nyní shánět? Příliš se nevěstě zavděčujete.“*²⁵ Když takřka bezhlavě přebere ženicha své sestře Marii, může

²⁴ MAJEROVÁ, Marie. *Nejkrásnější svět*. Praha : Československý spisovatel, 1977, s. 169.

²⁵ Tamtéž, s. 73.

v čtenáři probouzet spíše antipatie než sympatie. Matku a druhou sestru Marii bychom mohli považovat za postavy kladné až neutrální, mající však důležitý vliv na vývoj hlavní hrdinky.

Jak je již výše uvedeno, Marie Majerová se ve své tvorbě věnovala ztvárnění žen, pro něž smysl života představuje jejich muž a rodina. Ačkoliv si hrdinky (zejména v prózách *Mučenky*, *Siréna* a *Haviřská balada*) vysní svůj osud po boku muže, posléze zjišťují, že jejich vytoužená očekávání nejsou naplněna. Vlastnosti těchto žen jsou obdivuhodné, svým mužům jsou přes všechny útrapy věrné a nenachází dostatek sil je opustit. Tuto charakteristiku zcela naplňuje hrdinka románu *Siréna*, Marie Hudcová, žena Pepka-frajera. Hudcovka trpělivě snáší často problematické chování svého muže, ale i jeho nevěru, o níž ví: „*Měla ho přese všechno ráda. Byl to její jediný muž, nikdy jiného nepoznala. Zvykla mu a dotyk jeho obětí se nedal ničím zamluvit a nikdy zapomenout. Mimo to byl otcem jejich dětí, a podle všech řádů a spravedlností, které vyznávala, je měl žít. (...) Necítila zklamání, když se její vyvolený vybarvil jako záletník a flámisko. Pokládala to za vlastní smůlu, nikoli za jeho vadu, a pomalu se tomu přizpůsobovala.*“²⁶ „*Napravte mu hlavu, radily sousedky,*“²⁷ Hudcovka je ale přesvědčena, že „*z vlka oráč*“²⁸ nikdy nebude a o manželovu nápravu neusiluje. Tato hrdinka je jednoznačně postavou kladnou, je čtenářem vnímána jako obětavá a láskyplná osoba. Když přichází o manžela, který umírá v dolech, a také o své dvě dcery Růženu a Emču, nevzdává se, vzchopí se a jde nelehkému životnímu osudu znovu plna sil a odhodlání vstříc. V *Siréně* se setkáváme s dalšími mravně kladnými postavami. Jsou jimi již zmíněné dcery Hudcovky, a to kurážná a odvážná Emča a po lásce toužící Růžena. Důležitou roli zaujímá i statečná a tichá Mařenka Stuchlíková, žena Hudce-policajta, opět představující typ oddané a milující ženy. Mezi všemi románovými ženskými postavami je svým charakterem i původem výjimečná vídeňská komorná Liselot, která v celém románu zaujímá roli nepřilíš kladné osoby. Vypravěčem je popisována jako žena dychtivá, žárlivá a majetnická. Často bývá rozhořčena, když se její muž Hudec-vynálezce nechová tak, jak ona by si přála: „*Byla hluboce zasažena ve svém*

²⁶ MAJEROVÁ, Marie. *Siréna*. Praha : Melantrich, 1949, s. 77.

²⁷ Tamtéž, s. 78.

²⁸ Tamtéž, s. 78.

vlastnickém právu, a protože Hudec netančil tak, jak ona hrála, pojala k němu rostoucí nechuť.“²⁹

Podobné kladné vlastnosti, které má Hudcovka, pozorujeme i u Milky, hrdinky Havířské balady. Ta se však v porovnání s Hudcovkou nepotýká s manželovou nevěrou, ba naopak, manželství Milky a Rudly Hudece je harmonickým svazkem, a i přesto, že se ocitají v těžké chudobě, jsou si vzájemnou oporou. Stejně jako Hudcovka se i Milka musí vyrovnat se ztrátou svého dítěte. Její nejstarší syn se stal obětí nebezpečných vestfálských dolů.

Hrdinky povídkové knihy Mučenky jsou svým vztahem k mužům Hudcovce a Milce blízké. Od Hudcovky se však liší závislostí na svých mužích. A. M. Píša ve své studii o Mučenkách uvádí, že ženy strádají a umírají zklamáním z milovaného muže.³⁰ Zejména Olga z prózy Hodina přetěžká a nepojmenovaná hrdinka z povídky Medailonek ztělesňují typ žen, pro které není života ani světa kromě lásky milovaného muže.

Specifické vlastnosti, avšak nemůžeme říci, že jsou to vlastnosti záporné, mají ženy v románu Náměstí republiky. Jejich činy, vyplývající z jejich charakteru, se zcela odlišují od skutků žen ztvárněných například v Panenství, Siréně či Havířské baladě. Jako příklad můžeme uvést mladou dívku Regínu, která se „zbavila“ svého doposud nenarozeného dítěte: „*Maryšo, vidím, že mě odsuzuješ. Ale já jsem je nechtěla, to dítě, já jsem po něm netoužila, přišlo samo, nevoláno, nevitáno.*“³¹ Díky následným popisům trpkého údělu Regíny a jejího boje o život, čtenář pocítuje spíše soucit, než aby vůči ní zaujímal stanovisko nesympatie.

²⁹ MAJEROVÁ, Marie. *Siréna*. Praha : Melantrich, 1949, s. 25.

³⁰ PÍŠA, A. M. *Stopami prózy*. Praha : Československý spisovatel, 1964, s. 35.

³¹ MAJEROVÁ, Marie. *Náměstí republiky*. Praha : ROH, 1985, s. 116.

4. 2. 3 Postavy plošné vs. plastické

Z hlediska literárně psychologického, dle míry propracovanosti postav, rozlišujeme postavy plošné, charakterizované jednoduchými typologickými znaky, bez vnitřního vývoje a bez psychologického prokreslení. „*Tyto postavy však mohou být zhmotněním archetypů a na podvědomí působit. Jsou typické pro pohádky, satiru, grotesky a populární literaturu.*“³² Opakem jsou postavy plastické vyznačující se velkým množstvím charakterových rysů a bohatým individualizovaným vnitřním životem. V souvislosti s tímto typem rozlišení literárních postav je třeba uvést, že postavy je možné dále členit na postavy konstanty (stálé, bez duševního rozvoje) a postavy vývojové.³³

V prózách Marie Majerové se setkáváme především s postavami plastickými a s postavami, u nichž lze spatřovat určitý psychologický vývoj. Dozvídáme se nejen o vnější charakteristice postav (fyziognomie, oděv), ale především o jejich charakteristice vnitřní (vlastnosti, myšlenky, názory). Marie Majerová je autorkou, která své postavy dovedla barvitě vykreslit a bravurně postihnout jejich duševní stavy, vnitřní svět. Prostřednictvím nejrůznějších vypravěčů je tak čtenáři umožněno „nahlédnout“ nejen do jejich nitra, ale často i sledovat psychologický vývoj hrdinů. Nejen u Hany, Lenky, Hudcovky, ale i u dalších ženských postav z děl Marie Majerové pozorujeme, jak se hrdinky v průběhu jednotlivých příběhů vyvíjejí. Tyto protagonistky jsou také často svými jedinečnými osobními rysy i vlastnostmi individualizovány a stávají se výjimečnými v rámci daného kolektivu či společnosti.

Již v rané próze Panenství se autorka pokusila o hlubší typizaci postav, ale i o dokonalé vyličení společenských vztahů. Rovněž si v díle všímáme autorčiny snahy o individualizaci postavy – postava Hany Poláčkové, jež je jednoznačně postavou plastickou, se svým postojem k panenství i vůči mužům plně odlišuje od ostatních vedlejších postav novely. V porovnání s ostatními ženami v příběhu si Hana svého panenství velice cení. Hančin jedinečný postoj je vyobrazován v průběhu celého příběhu, avšak nejvýrazněji si jej čtenář může povšimnout ve chvíli, kdy Hana požádá Jimeše a Mikulu, aby s ní navštívili pověstnou pátou čtvrt' v Praze: „*Za*

³² PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. Praha : Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta, 2001, s. 144.

³³ Tamtéž, s. 149.

chvilíčku se voják vracel. Prošla chvíle trapná a teskná, holka se nevracela. Ale z výčepu se přikolébá druhý voják, jiný, větší, hřmotnější. Křikl do tmy: „Dva šestáky!“ „Tři!“ odpovídala holka nyní neviditelná. (...) Hana tu děle nevydržela. (...) „To je hrůza!“ zatřásla se Hana. „Viděla jste dívku na nejnižším stupni, kam jen může klesnout. Je to vskutku hrůza, Haničko. Ale nejhroznější je, že často klesne bez vlastní viny. Z bídy, z hlouposti, z neuvědomělé lenosti. Nepůjdeme již nikam...že ne?“ tázal se Jimeš.“³⁴ Po této zkušenosti se v Haně stále více stupňuje odpor k prostituci – k ženám, které své tělo „prodávají“ cizím mužům. Svůj postoj k panenství jako mravní hodnotě si hrdinka uchová až do své předčasné smrti.

K postavám plastickým řadíme i ženské postavy z povídkové prózy Mučenky. Tyto ženy se jen stěží vyrovnávají se smrtí svých mužů, kteří pro ně znamenají vše, a je pro ně nelehké začít žít bez nich. Jsou plné zklamání, deziluze a beznaděje v nový život – v život bez manželů. I tyto hrdinky jsou ztvárněny výjimečným způsobem: *„Majerová svým pojetím však překonává i zde feministicky zjednodušený pohled akcentující bytostně „vyšší“ citlivost ženy a směřuje k zobrazení širších životních okolností, jež předurčují neschopnost ženské hrdinky vyrovnat se se skutečností.“³⁵*

Množství charakterových rysů i bohatý individualizovaný vnitřní život lze spatřovat u hlavní hrdinky románu Nejkrásnější svět – Lenky Bilanské. Lenka se vyvíjí v mladou ženu, která se touží stát hrdinkou činu – usiluje o lepší svět. Nebojí se jít vstříc nebezpečí, pracuje v nemocnici, kde ochotně pomáhá raněným vojákům a aktivně se účastní revolučních hnutí. Tím je postavou zcela výjimečnou, představující další typ hrdinky, který Marie Majerová ve svých prózách ztvárnila. Podobným hrdinou činu je mladý emigrant Luka Veršinín z románu Náměstí republiky. Luka se rovněž jako Lenka snaží o změnu společnosti, stává se členem anarchistické skupiny a často se podílí na demonstracích v Paříži: *„Hochů bylo málo, ale byli jako vosy. Řečnili na ulicích, přepletali se do všech schůzí i demonstrací, přemlouvali obecnstvo v tramvaji, v podzemní dráze, na imperiálech omnibusů; objevovali se na pouličních slavnostech s houslemi a písničkami, které pěly*

³⁴ MAJEROVÁ, Marie. *Panenství*. Praha : SNKLHU, 1955, s. 76.

³⁵ LANTOVÁ, Ludmila. Marie Majerová. *Dějiny české literatury* (IV. díl), 1995, s. 575.

o novém ráji člověka, stvořeném anarchií...“³⁶ V tomto románu vyvrcholila autorčina snaha o vytvoření nového typu literárního hrdiny – „člověka činu“.

I u Hudcovky, hrdinky románu *Siréna*, a také u Milky z baladické prózy *Havířská balada* se čtenář seznamuje s jejich myšlením, názory a představami. I tyto hrdinky jsou, podobně jako Hana či Lenka, určitým způsobem individualizovány, odlišují se od ostatních. V *Hudcovce* a *Mílce* autorka vytvořila typ obětavé a statečné hutnické ženy, obě nesou shodné rysy i podobný osud.

Na závěr této kapitoly bychom měli uvést, že u většiny próz Majerové se setkáváme s objektivizačním procesem – do příběhů vstupuje konkrétní historická situace. V dílech Marie Majerové je to především první světová válka. Například v románu *Nejkrásnější svět* autorka líčí dny, kdy v Praze propuká válka: *„Mobilizace,“ čtla Marie z návštějí. A ženy, které čtly s ní, plakaly do sepjatých rukou. Slovo jí zprvu nic neříkalo, až si je přeložila do skutečnosti dne a pochopila: „Válka! Vypukla válka a muži půjdou bojovat.“*³⁷ Autorka rovněž usilovala o vyjádření souvislostí mezi individuálním vědomím člověka a nadosobním procesem. Její dílo sjednocuje snaha o nekonveční pojetí nositele hlubokých sociálních proměn – průmyslového dělníka a jeho vnitřního světa.

³⁶ MAJEROVÁ, Marie. *Náměstí Republiky*. Praha : ROH, 1985, s. 37.

³⁷ MAJEROVÁ, Marie. *Nejkrásnější svět*. Praha : Československý spisovatel, 1977, s. 164.

5. Psychologický vývoj ženských hrdinek

Hlavním tématem této kapitoly bude charakteristika psychologického vývoje protagonistek z próz Panenství, Nejkrásnější svět, Siréna a Havířská balada. V jednotlivých čtyřech oddílech budou charakteristice hrdinek vždy předcházet stručné informativní pasáže o dílech.

5. 1 Panenství (Hana)

Kniha Panenství je spojena s literárními počátky Marie Majerové. Tato novela vyšla v Praze roku 1907. Původně v časopisech vycházející drobná próza tak předznamenala pozdější tvorbu spisovatelky. Již v tomto díle se Majerová poprvé začala zabývat osudy žen a dívek. Próza Panenství je považována za východisko pro umělecké pojetí a ztvárnění tématu žen a jejich postavení a poslání v době rozvíjejícího se kapitalismu.

Vedle motivů zachycujících osudy žen, které jsou v díle zastoupeny v několika podobách, se ústředním námětem této novely stává panenství hlavní hrdinky Hany Poláčkové. „*Otázka pohlavní čistoty před sňatkem, která je rozvíjena příběhem hlavních postav i zevrubně diskutována v jejich dialogích, je silně dobově podmíněna: tvořila jeden z téměř módních problémů z oblasti společenské morálky, který souvisel s tehdejšími emancipačními ideály.*“³⁸ Hrdinčino panenství tak určuje její osobní postoj vůči světu. Hana Poláčková s postupně získanými zkušenostmi vyvíjí stále větší odpor ke všemu, co mění a ničí lidské povahy, osudy a vztahy. „*Panenství ovšem nastoluje otázku postavení a poslání ženy v současné společnosti zatím jen v obecných rysech. Hlavní patos této mladě svěží i mladě nezralé knížky je patos protestu proti měšťácké morálce, která vydává ženu do osobního vlastnictví mužova.*“³⁹ Marie Majerová v této próze exponuje rovněž motiv lásky. Hledání lásky v Panenství však končí zklamáním a hořkým vystřízlivěním.

Z hlediska kompozice je Panenství s podtitulem Historie děvčete uspořádáno do pěti kapitol označených arabskými číslicemi. Příběh zavádí čtenáře do prostředí pražských ulic, zejména pražského restaurantu, kde mladá hrdinka Hana poté, co je vlastními rodiči takřka vyhozena z domova, nalézá nové útočiště a práci. Autorka na

³⁸ LANTOVÁ, Ludmila. Marie Majerová. *Dějiny české literatury* (IV. díl), 1995, s. 574.

³⁹ HÁJEK, Jiří. *Marie Majerová Aneb román a doba*. Praha : Československý spisovatel, 1982, s. 21.

stránkách Panenství zachytila svěžest studentské a intelektuální Prahy v prvních letech 20. století. Snažila se vylíčit atmosféru rodícího se moderního velkoměsta, jeho vzkvétající průmysl, společenský život, ale i přírodní krásy parků a okolí Vltavy.

Hana Poláčková pracuje v hostinci pana Nevostrého zpočátku jako služebná. Díky své pečlivosti, poctivosti a také kráse ji pan Nevostrý po smrti své manželky požádá, aby pracovala jako pokladní. Brzy se stává „obletovanou kráskou“ z hostince mající spoustu nápadníků, mezi nimiž je nejen mladý voják Vlček, ale i sám pan hostinský Nevostrý. Hrdinka je však všechny, včetně nabídky k sňatku od pana hostinského, dlouho odmítá. Nechce se stát ženou muže, kterého nemiluje. Nabídku přijme až ve chvíli, kdy nevidí jinou možnost pro záchranu svého milého, mladého novináře Jimeše, jenž trpí plicním onemocněním, tuberkulózou, a kterému chce umožnit léčbu v plicním sanatoriu. Sňatkem s majetným Nevostrým by mohla získat peníze a věnovat je na léčení nemocného Jimeše. Pro záchranu milovaného člověka by tak byla schopná obětovat cokoli, i své dosud velmi ceněné panenství, ale i svou budoucnost, strávenou po boku starého hostinského. Zprvu slibně vypadající hrdinčin čin ale končí nezdarem. Hana zjišťuje, že nemá dostatek sil k tomu, aby se provdala za člověka, k němuž žádnou lásku necítí. O svatební noci se vzepře svému manželovi, jenž náhle umírá. Jimešovi, který v den její svatby podléhá své nemoci, tak nedokázala pomoci. Sama zakrátko zemře na zánět mozkových blan. Marie Majerová chtěla osudem hlavní hrdinky ukázat ženskou bytost zcela podléhající společenským poměrům. Hana se stala jedním z literárních typů žen schopných, obětavých a citově hlubokých, avšak na druhou stranu osamocených, slabých a prohrávajících své životní zápasy.

Vývoj hlavní hrdinky Hanky bychom mohli spatřovat v jejím osobitém postavení vůči svému ženství a také svému přesvědčení, že se nestane ženou někoho, koho nemiluje. Hana plánuje svou budoucnost po boku milovaného Jimeše. Hrdinka však pocítuje, že svým intelektem za Jimešem zaostává, avšak nevzdává se, chce se mu vyrovnat. Chce být nejen jeho milenkou, ale i životní partnerkou, jeho oporou při překonávání nelehkých překážek. Když se Hana dozví o těžké nemoci svého milého, domnívá se, že je pro jeho záchranu schopna udělat vše. *„Spisovatelka zvolila v Panenství typ prózy novelisticky sevřené a dramaticky vypjaté. Zejména v druhé*

polovině textu je kumulováno množství dějových zvrátů (Hana se náhle rozhodne, že se provdá za Vlčka, k němuž dosud cítila spíš odpor, vzápětí navštíví pana radu, ale nedokáže se prodat, nato odmítne Vlčka a vrátí se k umírajícímu Jimešovi, posléze svolí k sňatku s panem Nevostrým a o svatební noci zešílí).“⁴⁰ Přesto, že se Hana několikrát pokusí „prodat“ své panenství jen proto, aby pomohla Jimešovi, všechna její úsilí nakonec končí nezdarem. Zpočátku nadějně vypadající snaha překonat sama sebe, své utkvělé přesvědčení, se však nakonec nenaplní, neboť hrdinka nenalézá dostatek sil udělat něco, co sama nepovažuje za čestné, morální a co se naprosto vymyká jejím představám. Nepatrný vývoj můžeme spatřovat v rozhodnutí vzít si pana Nevostrého, k němuž v závěru příběhu dospívá: „*Mlčela, i když se pan Nevostrý opřel o psací stůl v pracovně a řekl jí obřadně: „Slečno Hano, miluji vás a chtěl bych vás za ženu. Vezmete si mne?“ (...)* Hana se na Nevostrého nedívala, když se přinutila k tvrdé odpovědi: „*Ano. Ale s podmínkou, že to bude co nejdříve.*“⁴¹ Toho jediného je hrdinka schopna, více už nedokáže učinit. Celkový psychologický vývoj Hany Poláčkové tak neustále spěje k jejímu životnímu postoji, jehož se nedokázala vzdát ani za cenu záchrany milého Jimeše.

5. 2 Nejkrásnější svět (Lenka)

Román Nejkrásnější svět je prvním umělecky dotvořeným vývojem autorčiny myšlenky přihlášení se k socialismu. Poprvé dostala nápad napsat román o názorovém zrání člověka své generace v kontextu společenských a politických souvislostí během svého prvního pobytu v Paříži. Tehdy se rozhodla, že román bude orientován do míst, odkud autorka pocházela, a že hlavní hrdinkou bude „dívka činu“, která se bude snažit prosadit své postoje a názory shodné s představami samotné spisovatelky. Lenčin vývoj je tak v některých rysech skutečným obrazem autorčina vývoje. Nejkrásnější svět svými hlavními dějovými složkami navazuje na román Náměstí republiky. Je však zřejmé, že se autorka v Nejkrásnějším světě pokoušela o takřka rozdílné kompoziční a slohové postupy, než jak je tomu v próze Náměstí republiky. Marie Majerová na pozadí hlavních hrdinů vykresluje tehdejší dobu, popisuje počátek první světové války, konkrétně i první den válečného

⁴⁰ MOCNÁ, Dagmar. V svárech slohových kontextů (Panenství Marie Majerové). *Česká literatura*, 1992, s. 377.

⁴¹ MAJEROVÁ, Marie. *Panenství*. Praha : SNKLHU, 1955, s. 127 – 128.

konfliktu v Praze, ale i politickou situaci nastávající v roce 1920. V době, kdy se začínají objevovat první výstřely, přichází Lenka z malé vesnice do velkoměsta a začíná jí nová důležitá životní etapa, v níž se hrdinka zcela věnuje lidem a upevňuje si své politické názory.

Roku 1912 se v Dělnických listech objevila první forma tohoto románu. O pár let později v roce 1923 vyšla upravená verze románu, jež byla v původní podobě zachována téměř do padesátých let 20. století. Poté jej autorka znovu upravila, zejména závěrečnou část. Na přání čtenářů změnila osud hlavní hrdinky Lenky Bilanské a knihu vydala. Rozdíl mezi původní a přepracovanou verzí spočívá v tom, že zatímco v první vydané verzi románu nechá autorka Lenku zemřít, v novější podobě z padesátých let Lenka neumírá, ba naopak, stojí na počátku další nové zajímavé etapy svého života. Próza Nejkrásnější svět byla již při svém prvním vydání oceněna kritikou blízkými komunistické straně, zvláště kladně ji ohodnotil Josef Hora. Román byl oceňován jako jedno z prvních průkopnických děl socialistické prózy vytvářené v souladu s estetickými teoriemi socialistického realismu.

Příběh rozvrstvený do šesti kapitol (Blankytná obloha; Domove, domove; Mezi zahradami; Dlaně ukřižovaných; Venit hora a Živote sladkosti) se odehrává ve mlýně, kde vyrůstá hrdinka Lenka spolu se svými sourozenci a rodiči. Zatímco matka ji rozmazluje a hýčká, ostatním členům rodiny, zejména pak vlastnímu tyranskému otci, je lhostejná. Její starší sestry Anna a Marie se úspěšně vdají, Lenka má však jiné cíle – touží po zcela jiném životě: „*Chce sama, bez manželské opory, sloužit myšlence „nejkrásnějšího světa“, chce v jejím jméně rozdělit své schopnosti, sílu, zdraví mezi potřebné.*“⁴² Proto odchází z rodného kraje, plna nových myšlenek, do Prahy, kde nachází nejen své poslání bojovat za lepší svět, ale také lásku. Román zobrazuje citový a rozumový vývoj mladé dívky, jež nachází cestu k revoluci na základě vlastní životní zkušenosti.

I v Nejkrásnějším světě se Marie Majerová věnuje tzv. ženské otázce. Lenka Bilanská, ale i její sestry, Anna a Marie, nalézají předchůdkyně již v dřívější spisovatelčině tvorbě, nikde však nebyly osudy žen propracovány do takové

⁴² NEJEDLÁ, Jaromíra. *Marie Majerová*. Praha : Melantrich, 1986, s. 48.

celistvosti a obecné platnosti jako v Nejkrásnějším světě.⁴³ Lenka Bilanská se od ostatních ženských postav liší v tom, že je hrdinkou činu. Její vývoj ústí v hledání odpovědi na otázku, jak stávající situaci radikálně změnit. Zajímavé také je, že si Marie Majerová pro své dílo vybrala dívku nepocházející z chudého dělnického prostředí, ba právě naopak, Lenka pochází z rodiny vlivné a bohaté, mající ve vesnici důležité postavení. Lenčin vývoj je představován postupně – od počátku až do závěru příběhu.

V první části knihy (zejména kapitoly Blankytná obloha a Domove, domove) je popisováno Lenčino narození, její vývoj a růst, postupné objevování krásy světa, zejména kvetoucí zahrady a oblíbené studánky, ale také období, kdy si Lenka začíná uvědomovat, že ne všechno, co na světě je, patří jen jí. Jsou zde rovněž líčeny vztahy hlavní hrdinky s rodinnými příslušníky. Jasný důkaz otcovy nenávisti k Lence, která se podle něho narodila nevhod, je vyobrazen hned na prvních stránkách Nejkrásnějšího světa. Lenka při procházce zahradou narazí na spícího otce: „*Co tu děláš?*“ *obořil se muž na dítě. Potácivě vstal a dotkl se jeho ručky. Dítě se však potřestilo a jeho křik nesnesitelně bouřil zmámené smysly. Nedbal křiku, vzal vzpírající se dítě za paži, a pohlédnuv nenávistně na mlynářku, která sem spěchala, krácel ke vrátkům. (...) Od těch dob se neměli rádi, Lenka a otec. (...) Mlynář Lenku nemiloval, protože se narodila nevhod. Ale ani k ostatním dětem neměl vřelý poměr otcovský.*“⁴⁴ Protože s vlastním otcem neměla vztah, jaký by dcera s otcem měla mít, veškerou lásku a porozumění jí dávala její matka. Hýčká ji a ze svých pěti dětí jí věnuje nejvíce péče a lásky. Dívka svou matku zpočátku považuje za jakýsi vzor a za člověka, který by mohl zlepšit svět. Na druhé straně napjaté soužití matky s hrubým otcem je pro Lenku negativním příkladem i zklamáním. Lenčina matka se nedokáže svému muži vzepřít, a proto také není schopna chránit a hájit své děti. Když otec bije sestru Marii, je to právě Lenka, která se své sestry zastane. Už zde se v Lence rodí povaha bojovnice, ačkoliv ještě stále a často musí překonávat svou sobeckost i myšlenku, že vše náleží jen jí. Musí ale překonat i pocity nadřazenosti, které má například nad svým spolužákem Otou Borkem, jenž nejednou hraje důležitou roli v jejím životě. Když jí Ota řekne, že je zlá jako její tatínek, cítí se dotčená.

⁴³ NEJEDLÁ, Jaromíra. *Marie Majerová*. Praha : Melantrich, 1986, s. 48.

⁴⁴ MAJEROVÁ, Marie. *Nekrásnější svět*. Praha : Československý spisovatel, 1977, s. 30.

Uvědomuje si, že nechce být jako otec, a poprvé se vzbouří proti nespravedlnosti a útlaku. „*Otcova tyranie, která ji chce připoutat k údělu tažného dobytčete, jež vstupem do manželství jen změni káru, do níž je zapřaženo, je prvním impulsem její vzpoury.*“⁴⁵ S postupem času Lenka začíná toužit po jiném životě, než je ten, který je jí předurčen. Nechce se stát jako její sestry zpohodlnělou manželkou muže, jenž jí sice poskytne veškeré pohodlí, avšak za cenu nesvobody. Netouží po namáhavé práci ve mlýně. Chce se vzdělávat a pomáhat ostatním. Lenka, jež je líčena jako vznětlivá, spontánní, sobecká a zpočátku velmi nevyrovnaná a politickou situací nezaujatá, se tak postupně začíná měnit v dospívající ženu, která má cit pro solidaritu s trpícími lidmi ve svém okolí. Hrdinka postupně nalézá lásku nejen u své matky, ale i u své sestry Marie: „*Marie! Prosím tě, neplač!*“⁴⁶ *křikla Lenka, sama těžce raněna jejím hořem. (...) „Marie, má drahá Marie, mám tě tolik ráda, protože trpíš!“ Byly si v tu chvíli velmi blízko, tak blízko jako z celé rodiny Bilanských nikdy nikdo.*“⁴⁶

Zásadní roli v Lenčině životě, dříve než odchází do Prahy, hrají kromě vlastního otce ještě další tři muži. Jednak je jím spolužák Oto Borek, k němuž se ještě v době, kdy spolu navštěvovali obecnou školu, chovala povýšeně. Později však s Otou, jenž Lence nosí nové knížky, zaujímá stejné postavení vůči nespravedlivému světu: „*Od jarního dne, kdy se sprátelila s Borkem, měla též nového dodavatele knih. Ale Borek jí nenesil romány, jaké čítávala v knihovně. Přinášel jí svazky veršů a také tenké brožury s křiklavými nadpisy.*“⁴⁷ Začíná pociťovat, že by se měla začít věnovat něčemu, co alespoň částečně změní svět: „*V té chvíli mlčení vše, co v ní žilo tak neujasněno, hnalo se pojednou jedním směrem: i ona, Lenka, jako Borek chce se účastnit svým malým osobním vzdorem veliké světové vzpoury, i ona se chce zasloužit o smělý pokus vyhladit ze světa útisk a zavést právo...*“⁴⁸ Dalším důležitým mužem jejího života je Lenčin starší bratr Antonín, který se velmi podobá svému otci: „*Když bratr Antonín, věrná kopie otcova, chladnokrevně opouští dívku, kterou svedl, protože se nehodí do jeho životních výpočtů, uvědomuje si Lenka u lůžka jeho zraněné milenky v špinavém brlohu na kraji vesnice, že kromě útlaku, který sama*

⁴⁵ HÁJEK, Jiří. *Marie Majerová Aneb román a doba*. Praha : Československý spisovatel, 1982, s. 52.

⁴⁶ MAJEROVÁ, Marie. *Nekrásnější svět*. Praha : Československý spisovatel, 1977, s. 94.

⁴⁷ Tamtéž, s. 150.

⁴⁸ Tamtéž, s. 152.

poznala, existuje na světě ještě jiný, daleko krutější, obecnější a ničivější útlak.“⁴⁹ Třetím mužem, který ovlivnil její uvažování a postoje, byl bohatý sedlák Jiří Hladík představující jednoho z jejích nápadníků, jehož však ona odmítá. Poté, co se ji Hladík pokusí znásilnit, se v Lence stupňuje odpor ke všem mužům, a to i k těm, kteří žádají o ruku její sestry: „*Pryč s muži, kteří obcházelí kolem dívek, aby je buď získali, nebo si je podrobili a zotročili nějakým mrzkým a lstným způsobem.*“⁵⁰

Důležitým mezníkem v životě Lenky Bilanské je její vzpoura a útěk z domova, boj o samostatné postavení, boj o to, nebýt nikým ovládána. Lenka odchází z rodných Hradčánek do pražského velkoměsta v době, kdy v hlavním městě propuká první světová válka. Hrdince se tak otevírá další etapa života.

Lenka nalézá nové bydliště u své obětavé sestry Marie, která se do Prahy přestěhovala spolu se svým mužem, Cyrilem Procházkou. Lenka se vzdělává, v nemocnici ošetřuje raněné vojáky a je velice činná i politicky. Klade si otázky, jak je možné, že socialismus, kterému se podařilo sjednotit miliony lidí, selhal. Jak je možné, že lidé poslechli a šli do války. Proč se vůdci socialistických stran nepostavili proti těm, kteří válku vyvolali.

V této době se začíná projevovat i třetí podoba Lenky Bilanské – začíná milovat a je milována. Lenka se v pražské nemocnici, kde ošetřuje zraněné vojáky, setkává s Romanem Dvořákem, ctitelem z dětství, a zamiluje se do něj: „*Konvalinko!*“ „*Romane!*“ *Zahleděli se na sebe a Lenka, která už nevnímala obnaženost set a tisíc mužů, kteří se tu vystřídali, prudce se zarděla, neboť Roman, se střelou v rameni a ve stehně, ležel na stole nahý. (...) Hleděl na ni, prozářen hlubokou vnitřní radostí. A když chtěla odejít, přitiskl znovu ruku na její loket. „Velmi jsem se změnil, konvalinko?“ řekl. „Však jsem vás již velmi dlouho neviděl. V té době se událo mnoho věcí, a ty proměňovaly nejen lidi, ale proměňují celý svět.“ „Celý svět,“ opakovala Lenka, okouzlena projasněnou Romanovou tváří, za jejímž světlem tušila zdroje nových radostných poznání...“⁵¹ Lenka se pomalu sblíží s Romanem, ale když Roman odejde zpět do války, pokračuje ve své práci a málokdy pocítí touhu po svém malém osobním štěstí, přestože zjišťuje, že ho má ráda. V této*

⁴⁹ HÁJEK, Jiří. *Marie Majerová Aneb román a doba*. Praha : Československý spisovatel, 1982, s. 52.

⁵⁰ MAJEROVÁ, Marie. *Nejkrásnější svět*. Praha : Československý spisovatel, 1977, s. 136.

⁵¹ Tamtéž, s. 182.

době, kdy se Lenka stále aktivněji účastní hnutí za sociální spravedlnost, umírá její otec. Na krátký čas se vrací zpět do Hradčánek, kde dospívá názoru, že s rodným domovem už nemá nic společného, a tak odchází zpět do centra veškerého dění, do Prahy.

Závěrečná část románu (kapitola nazvaná *Živote sladkosti*) je věnována lásce Lenky a Romana. Oba spolu prožívají krásné chvíle: „*Lenka opřela hlavu o Romanovu hrud' a ptala se ho na věc, která jí nyní připadala nejdůležitější na celém světě: „Máš mě rád?“ „Mám tě rád, mám tě rád,“ opakoval Roman, kolikrát jen chtěla, a tato konverzace byla jediná jejich zábava tohoto večera, kdy seděli vedle sebe ruku v ruce.*“⁵² Lenka si uvědomuje, že aby mohla s Romanem žít, nepotřebuje ani svatbu, ani žít v manželství. Tato myšlenka symbolizuje její svobodu a nezávislost. V této kapitole je mimo jiné také popisována Lenčina nemoc, ale i zranění, které utrpí od střelné rány během prosincových bouří. Je postřelena Hladíkem. Ten tak v Lence vzbuzuje další odpor a ona ho považuje za nepřítele. V nové upravené verzi románu, odlišné od verze z roku 1923, již Lenka neumírá. Těžce zraněná hrdinka se uzdravuje a stojí na počátku nového období svého života a snahy uskutečnit svou myšlenku nejkrásnějšího světa.

Lenka Bilanská je jednoznačně osou celého příběhu. Ve srovnání s ostatními postavami je Lenka se svou touhou zlepšit svět postavou zcela výjimečnou. Jaromíra Nejedlá v monografii o Marii Majerové uvádí, že dva románoví souputníci Lenky, oportunistický sociálně demokratický žurnalista Oto Borek a zkušený, skeptický intelektuál Roman Dvořák, představují postavy s výraznými znaky schematismu, které nejsou rovnocennými partnery psychologicky hluboce prokreslené postavě Lenky Bilanské.⁵³ Lenka je hrdinkou aktivní a jednající, nepředstavuje pouze oběť, která se smíří s osudem, nebo kterému podlehne. Chce změnit svět a pro své přesvědčení je ochotna obětovat i svůj vlastní život.

⁵² MAJEROVÁ, Marie. *Nejkrásnější svět*. Praha : Československý spisovatel, 1977, s. 279.

⁵³ NEJEDLÁ, Jaromíra. *Marie Majerová*. Praha : Melantrich, 1986, s. 51.

5. 3 *Siréna (Hudcovka)*

Román *Siréna* je považován za vrcholné dílo Marie Majerové. Přestože byla próza poprvé knižně vydána roku 1935, autorčina myšlenka napsat sociální román se zrodila již dříve. Marie Majerová zprvu *Sirénu* pojala jako soubor povídek, jehož ústřední částí měla být próza *Parta na křižovatce*. Jednotlivé příběhy však měly tolik společného, že se autorka rozhodla propojit jednotlivé osudy postav do jednoho celku – do románu *Siréna*. Marie Majerová o *Siréně* uvedla: „*Siréna byla stále ve stavu takových črt. Teprve když jsem začala pracovat v kladenském archivu, nabývala postupně formy.*“⁵⁴ *Siréna* byla sestavena, jak již bylo zmíněno, z nejrůznějších povídek a črt, které autorka později upravila, sloučila a nazvala je *Siréna*. Jako příklad můžeme uvést kapitolu *Valcíři*, jejíž motivy lze shledat v povídce *Hrůza* vydané v souboru *Červené kvítí* v roce 1911. I v části *Parta na křižovatce* najdeme náměty, jež se již poprvé objevily v rané próze *Kamarádi* (soubor *Povídky z pekla*). Rozdíly mezi původními verzemi a románem *Siréna* můžeme spatřovat i v psychologickém ztvárnění některých postav – například ženská hrdinka *Hudcovka* se v próze *Červené kvítí* zcela stává obětí svého opileckého muže, zatímco v *Siréně* už protagonistka projevuje určitý vzdor – svému muži se brání. „*Obraz románové postavy se jednou scénou nevyčerpává – má minulost a budoucnost, vyvíjí se.*“⁵⁵

Spisovatelka v této próze využila principu simultaneity – děj je utvářen jako nepřetržitý proud paralelně se odvíjejících scén. „*Tato metoda je uplatňována v kompozici kapitol, které se zčásti překrývají. Tytéž ústřední události jsou zachyceny v různých souvislostech tak, že vždy vystupuje do popředí nějaký nový rys skutečnosti.*“⁵⁶ Román *Siréna* se skládá z osmnácti kapitol, z nichž pouze dvanáct zachycuje hlavní dějovou linii. Zbylé oddíly představují jakési „spoje“ mezi jednotlivými částmi románu a slouží k posílení jeho faktické věrohodnosti. Téměř každá kapitola vyobrazuje vývoj jedné generace, některé – zejména *Chátra* či *Od ledna do máje* – jsou spíše popisné, věnují se líčení závažných událostí na *Kladensku*.

⁵⁴ MRAVCOVÁ, Marie. *Siréna v polocelku a detailu. Česká literatura*, 1992, s. 377.

⁵⁵ Tamtéž, s. 377.

⁵⁶ LANTOVÁ, Ludmila. Marie Majerová. *Dějiny české literatury* (IV. díl), 1995, s. 582.

V románu zachycujícím Kladensko v období od druhé poloviny devatenáctého století do prvních dvaceti let století dvacátého se objevují dvě výrazné dějové linie. První z nich je historickým obrazem čtyř generací Hudců, druhá, neméně důležitá, postihuje v typizující podobě vývoj proletariátu na Kladensku. Tento vývoj znamenal i zmnožení ústředních témat – zprůměrnění kraje, vznik průmyslového proletariátu a jeho vývoj k organizovanému politickému boji.⁵⁷ Siréna, jež má formu výpovědi a kronikářskou výstavbu, v sobě nese znaky socialistického realismu a je románem kolektivním. Individuální podobou kolektivních hrdinů jsou především příslušníci čtyř generací rodu Hudců.⁵⁸ Protagonisté románu jsou součástí společnosti, k níž náleží a s níž splývají. Kromě zástupců rodiny Hudců se v románu objevuje i mnoho dalších postav (Kristián Rienz s ženou Adelaidou, přátelé Urbanovi, Alfons Kroupa a jeho otec aj.). A. M. Píša ve své studii z knihy *Stopami prózy* uvedl, že Marie Majerová své postavy ztvárnila bez sentimentality a příkras a zachycuje je s jejich stíny a odstíny přispívajícími k živoucí plastice jejich povahokresby.⁵⁹

Osou románu je ženská postava, která propojuje celou rozvětvenou rodinu Hudců, Marie Hudcová, žena Pepka-frajera – zástupce druhého pokolení generace Hudců. Není jedinou ženskou hrdinkou této prózy, avšak svým charakterem mezi ostatními zcela vyniká. Marie – přezdívaná Hudcovka – je dokonalým ztělesněním typu hutnické ženy, jež statečně překonává nelehké překážky a vždy je schopna čelit nových životním údělům. Je ochotna stát po boku svého muže a zcela žít jen pro svou rodinu a děti. Hudcovka popisovaná jako vysoká a štíhlá žena s tmavými vlasy přichází z rodných Úhonic do Kročehlav, kde se ihned ocitá uprostřed dělnického dění. Stává se manželkou hutníka Pepka-frajera – sobeckého, lehkomyšlného a nevěrného valcíře: „*Hudcovka měla střízlivou mysl. Střízlivý byl i její zevnějšek. Vysoká. Na práci a čin jako d'as. Jistě jen svou mocnou vůlí dokázala, že si ji, s ním samadruhou, záletný Pepek vzal za ženu, když ho tolik jiných děvčat oplakalo pro jeho těkavou nevěrnost. (...) A pro její černé vlasy, zvlněné a lesklé, pro její uhrančivé brvy – a to vše ji zdobilo dodnes – pálíval za ní přelétavý Pepek celou*

⁵⁷ MRAVCOVÁ, Marie. Sociální román. *Poetika české meziválečné literatury*, 1987, s. 270.

⁵⁸ LANTOVÁ, Ludmila. Marie Majerová. *Dějiny české literatury* (IV. díl), 1995, s. 582.

⁵⁹ PÍŠA, A. M. *Stopami prózy*. Praha : Československý spisovatel, 1964, s. 77.

zimou až do Úhonic,“⁶⁰ jehož i přes všechny jeho nevěry stále miluje: „*Sama byla dychtivá jen po jeho objetí a jiní muži jí nebyli nic než lhostejní lidé, které potkáváme, nehledíme na ně a míjíme je. Chtělo se jí klít a udeřit tu kulatou, pečlivě upravenou hlavu přímo do týla, která ustavičně přitahovala její pohled, jak se Hudec nadnášel před ní křepkým krokem svalnatého muže.*“⁶¹ I přes veškeré rady, které dostávala od jiných žen, ho nedokázala opustit – přeci jen byl otcem jejich dětí, ale i živitelem rodiny, o niž však projevoval stále menší zájem: „*Narození malé Marie přijal lhostejný, žertem, sotva se na novorozenou podíval.*“⁶² Snad jen jedinkrát se u Hudcovky projeví krátkodobá nenávist vůči svému muži, a to ve chvíli, kdy ji opilý Pepek začne bít. Nelehké události, jimž Hudcova během svého života musela čelit, jí na druhé straně kromě hořkých utrpení dodávají také sílu a odvalu. Již na počátku silná a odhodlaná Hudcovka se tak stává ještě daleko silnější bytostí. První nemilosrdná rána přichází ve chvíli, kdy umírá její nejstarší dcera Emílie. Emča se stala obětí stávky a byla postřelena u Bachrovy vily. „*Hudcovka, ohromená těmi ranami, začala se rozhlížet, kdo ji to bije. Do té doby byla zvyklá přijímat rány jen směrem od Pepka a jeho frajerství. Je však ještě větší nepřátelská síla. Ta je nad ní i nad Pepkem, je nade všemi Kročehlavskými i Kladenskými; ta síla pohybuje osudy rodin a vládne jejich životy. Ta síla používá četníků a vojáků! (...) Hudcovka se od Emčiny smrti postavila na obranu proti této síle. Pozorovala ji v následcích, které šly za sebou v jedenácti procesech se vzbouřenci.*“⁶³ Zde si Hudcovka poprvé uvědomuje, kdo je její hlavní nepřítel. Tuší, že solidarita dělníků je jedinou silou, jež ji může ubránit proti všem ranám, které jí nemilosrdně uděluje skrytý nepřítel.⁶⁴ Po smrti Emílie se mění i charakter Pepka-frajera. Žije spořádaný život a téměř přestal chodit do hospody. Už „napravený“ sotva čtyřicetiletý Pepek se však zakrátko stává obětí hutí: „*A všem se v kmitu vteřiny znovu udál ten hrozný příběh, kdy Hudec, zvaný Pepek-frajer, pracoval ve výši patnácti metrů a točil na konstrukci francouzským klíčem. Byl tak zabrán do práce, že ani nepozoroval bližící se jeřáb. Jeřáb ho zachytil a přimáčkl na sloup. Tlak mu rozdrtil hrudník i hlavu, utrl pravé*

⁶⁰ MAJEROVÁ, Marie. *Siréna*. Praha : Melantrich, 1949, s. 169.

⁶¹ Tamtéž, s. 98.

⁶² Tamtéž, s. 99.

⁶³ Tamtéž, s. 167.

⁶⁴ HÁJEK, Jiří. *Marie Majerová Aneb román a doba*. Praha : Československý spisovatel, 1982, s. 131.

ucho a zlomil vaz. (...) Byl ihned mrtev.“⁶⁵ Hudcovka tak znovu, již po druhé v životě, musí zatnout zuby a vyrovnat se s další ztrátou blízkého člověka. Musí se sama starat o děti, ale i o dědu Hudce-vynálezce, který je považován za zakladatele generace. Hudec-vynálezce přichází do Kladna s myšlenkou, že i chudý se zde může stát bohatým, a s nadějí, že zde uplatní svůj vynález – lanovku. Zanedlouho však sám zjišťuje, že se neocitá ve vysněné představě, ba naopak. Stává se otrokem kapitalismu. Smrt Pepka-frajera však nepředstavuje poslední neštěstí, jež Hudcovku potkává. V kapitole s názvem Hrob nemá hrob je líčen tragický osud druhé Hudcovčiny dcery – Růženy. Růža nedokáže žít bez svého milého Vaška, jenž umírá v dolech, a tak si sama vezme život. I přesto ale kolem Hudcovky převažuje láska a život. Čtenářem je vnímána jako typ ženy, který se dokáže vypořádat se ztrátou bližních poměrně rychle. Zřejmě je to i její povinností, neboť se stále musí starat o domácnost a své další děti. Je statečnou a výraznou osobností celého románu: „*Hrdě a hrdinsky se bije s nepřítelem, kdekoliv naň narazí.*“⁶⁶ Své děti povzbuzuje a vychovává zejména svými moudrými pořekadly: „*Poteče kdys voda i na náš mlýn!*“; „*V Boha doufej, a sám foukej!*“; „*Každý hrabe uhlí k svým vejším, to je pravda, a já také dovedu skočit pro pírkó přes polt, ale to je člověk...oči jáma a ruce hrábě!*“⁶⁷ Dala jim i to nejdůležitější – jisté povědomí o povinnostech člověka k bližním. Z jejich výpovědí se dozvídáme, že hrdinka se vždy dokáže povznést nad situaci: „*Boj se, neboj se, den smrti tě nemine, řekla jakoby obrácena ke každému živému.*“⁶⁸ Vyvíjí se tak v nejdůležitější, nejmoudřejší a nejodhodlanější postavu celého románu. Hudcovka, jež je považována za hrdinku činu, je matkou a pramatí své generace – ba se dokonce stává i matkou celé kolektivní rodiny horníků.

⁶⁵ MAJEROVÁ, Marie. *Siréna*. Praha : Melantrich, 1949, s. 209.

⁶⁶ PÍŠA, A. M. *Stopami prózy*. Praha : Československý spisovatel, 1964, s. 76.

⁶⁷ MAJEROVÁ, Marie. *Siréna*. Praha : Melantrich, 1949, s. 168, 170, 243.

⁶⁸ Tamtéž, s. 439.

5. 4 Havířská balada (Milka)

Román Havířská balada, který tematicky navazuje na prózu Siréna, vyšel roku 1938, a obdobně jako Siréna, je obrazem života dělníků v kapitalistické společnosti na počátku 20. století. Marie Majerová v Havířské baladě rozvedla osud jednoho ze synů Hudcovky – Rudolfa, o němž se čtenář v Siréně mnoho informací nedozvídá – jeho příběh je líčen v Havířské baladě. Marie Majerová chtěla vyobrazit život mladého dělníka-havíře na pozadí společenských událostí a poměrů v období od prvního desetiletí 20. století až po druhou polovinu třicátých let. Ačkoliv si můžeme všimnout stejných tematických prvků objevujících se v Siréně i v Havířské baladě, „mladší“ próza je odlišná svou kompozicí. Děj je soustředěn okolo jedné hlavní postavy, z jejíž perspektivy je vnímáno okolí. „*Dramatismus Havířské balady netěží především ze sociálních konfliktů a střetnutí, ale je obsažen v jejich otisku do citové i myšlenkové sféry dělnického hrdiny.*“⁶⁹ Marie Majerová se snažila zachytit život horníka, jeho charakter a myšlení, i jeho úděl a postavení ve společnosti. Aby dovedla čtenáři barvitě představit osud horníka, využila autorka dvou specifických prozaických postupů. K těmto postupům patří jednak vícehledová kompozice, jež umožnila pozorovat jedinečný osud člověka z různých zorných úhlů a vyobrazit tak jeho nelehký život, a jednak monologizace založená na stylizaci mluvního řečového projevu – tedy na prezentaci postavy přímou promluvou.⁷⁰ Proto je próza Havířská balada rozdělena do tří odlišných částí vyprávěných retrospektivně třemi různými vypravěči.

První kapitolu vypráví hlavní mužský hrdina Rudolf Hudec. Líčí svůj příjezd do Německa, jeho láskyplné soužití se ženou Milkou i nové pracovní prostředí a přátelství s Milfaitem: „*V Elsnicích byl proti tomu ráj – nebo mi to jen tak připadá, že jsem tam přišel mladý a že jsme tam s Milkou prožili radost lásky, snášení na hnízdo a křtiny? Bůhví, jak to je, ale Elsnice mám v sobě jako třpytivý kamínek v prstenu.*“⁷¹ V jeho promluvě se rovněž objevují vzpomínky na domov, rodinu a přátele. Tento oddíl je až na drobné neštěstí v dolech, kdy je Rudla zasypán hlínou, nejharmoničtější částí celé baladické prózy. Druhý oddíl románu je líčen objektivním

⁶⁹ MRAVCOVÁ, Marie. Havířská balada. *Rozumět literatuře*, 1986, s. 326.

⁷⁰ Tamtéž, s. 326.

⁷¹ MAJEROVÁ, Marie. *Havířská balada*. Praha : Svoboda, 1952, s. 27.

vypravěčem, jenž se ocitá v pozici pozorovatele. Tato pasáž zachycující pravé jádro balady je oproti té první naopak dějově nejdramatičtější. Rudla Hudec přichází o svého nejstaršího syna, který se stane obětí německých dolů, a on sám jen o vlásek unikne smrti. Ztrácí zaměstnání, a tak se postupně celá rodina ocitá v chudobě. Závěrečná část se způsobem vyprávění podobá části první, avšak vypravěčem není Hudec, ale jeho žena Milka. Její promluva je v příběhu pojata jako součást fiktivního dialogu, jehož oba partneři v prostoru rozmluvy nejsou přítomni. Adresátem Milčina vyprávění o nelehkém životě v Německu, když její muž přišel o práci v dolech, ale i v Čechách, kam se oba po první světové válce vrací, jsou manželé Milfaitovi. „*Příběh Havířské balady, podaný třemi různými vypravěči, vytváří jediný homogenní celek, jehož smyslem je povýšení individuálního osudu na jev obecné platnosti.*“⁷²

Jak již bylo výše uvedeno, Havířská balada je příběh horníka Rudolfa Hudce, který se kvůli stávce dělníků v roce 1900, již se účastní, ocitne na černé listině. Rudla Hudec – nejmladší syn Hudcovky – je připraven o práci v dolech a musí utíkat před vojenskou službou. Pod cizím jménem – Jan Zvonař – se rozhodne odejít z domova a zkusit štěstí v německých hutích. Rudla byl tělem i duší havířem a jiná práce by ho netěšila. Několik let zůstává ve vesnici Elsnice (Sasko), kde nalézá práci v nedalekém dole. Později odchází za novou prací do Vestfálska. Hlavní hrdina Rudolf se tak ocitá v naprosto cizím prostředí, v době, kdy v Evropě propuká první světová válka. Po jeho boku mu však věrně stojí jeho žena Milka, seznamuje se s Milfaitem, s nímž záhy vytvoří nerozlučnou přátelskou dvojici. A právě Milčina láska i přátelství s Milfaitem tvoří důležité motivy románu. Přátelství Rudly a Milfaita vzrůstá ze společné práce v dolech, kde jsou havíři odkázáni jeden na druhého nejen svou prací, ale i přímo životem. Přátelský vztah dvou mužů dovedla Marie Majerová vylíčit bravurně: „*Milfaite, Tondo, ty už budeš někde na moři – jestlipak vzpomínáš? Slíbil jsem ti, že budu zatím stát při tvé manželce, než pojedou za tebou, to věrně uděláme, kluku černá, splašená! (...) Bojím se o sebe, vždyť tys byl moje hůl, má záštita, mé všecko, s tebou jsem se ničeho nebál, u tebe jsem hledal rady a nacházel i pomoc, rychlou, nezištnou. (...) Vidím tě, jak se nade mnou skláníš,*

⁷² NEJEDLÁ, Jaromíra. *Marie Majerová*. Praha : Melantrich, 1986, s. 80.

když jsi mě vyhrabal ze závalu; to mi zněl tvůj hlas jak andělské zpívání...“⁷³ Když Milfait před začátkem války odchází do Ameriky, zůstává Rudla téměř sám, bez přátel, bez společníka, s nímž by sdílel veškeré radosti i strasti. Naopak se ocitá uprostřed války, kde se setkává s nepřátelstvím, kde neexistuje soudržnost a solidarita s druhými, jako tomu bylo v dolech. Jediným člověkem, který s ním zůstává a neopouští ho, je jeho žena.

Milka, vlastním jménem Bohumila, představuje důležitou postavu románu. Je symbolem skutečného ženství a typem nového pracovitěho člověka, citově bohatého, obdařeného dobrými vlastnostmi, který má nejen krásnou tvář, ale i duši.⁷⁴ Hrdinka Milka přijíždí za Rudlou do Německa, kde spolu začínají žít nový život. O jejím vzhledu i vlastnostech se dozvídáme zejména v první části románu, avšak její myšlení, postoje a názory lze pozorovat v průběhu celého příběhu. Rudla ji ve své promluvě líčí jako krásnou, vysokou a štíhlou ženu, s modrýma očima a zlatými vlasy, které vzbuzovaly obdiv. Milka byla nejen pohledná, ale i zručná a pracovitá. Ráda se starala o prostou domácnost, ráda uklízela, ale ze všeho nejraději vařila: *„Milka vystřídala všechny známé pokrmy kořeněné houbami a sama si nové úpravy vymýšlela.“*⁷⁵ Vařila s láskou pro svého muže, ale i pro hosty, kteří k ní často chodili na návštěvy: *„Dvě Sasky přišly jako hosti s Milfaitovými zrovna k obědu. Měli jsme švestkové knedlíky – Milka dělala dobré i ze sušených švestek – sypané tvarohem a máslem maštěné. Milfaitovi se nedali pobízet, Sasky chvíli tak chtivě, že jsme jim musili dát dvakrát na talíř. (...) „To se vyrábí u vás v Čechách?“ ptala se jedna přes druhou. (...) Milka měla hned práci: všechny chtěly, aby je učila vařit po česku.“*⁷⁶ Milka se tak v Německu rychle zabydluje a s Rudlou prožívají hezké chvíle až do okamžiku, kdy Rudolf odmítá pracovat bez Milfaita – je tedy z dolů propuštěn. Ačkoliv se rodina ocitne bez peněz, Milka se nehněvá, je svému muži oporou a zůstane mu věrna až do konce života. V závěru románu, který vypráví sama hrdinka, je představována jako žena skromná, vyzrálá. Z krásné mladé dívky vyrůstá žena moudrá a zkušená.

⁷³ MAJEROVÁ, Marie. *Havířská balada*. Praha : Svoboda, 1952, s. 56.

⁷⁴ NEJEDLÁ, Jaromíra. *Marie Majerová*. Praha : Melantrich, 1986, s. 80.

⁷⁵ MAJEROVÁ, Marie. *Havířská balada*. Praha : Svoboda, 1952, s. 37.

⁷⁶ Tamtéž, s. 36.

Milka je v mnoha svých povahových rysech velice blízká Hudcovce. Podobně jako Hudcovka, tak i Milka zastupuje typ dělnické ženy a matky. V líčení láskyplného soužití Hudce a Milky si lze povšimnout, že Milka je ženou milující, věrnou, oddanou, jež dokáže svého muže zahrnout láskou a porozuměním a stát při něm v nelehkých životních situacích: „*Měla jsem co dělat, abych ho udržela nad vodou! To byla příležitost účtovat se životem! Viděla jsem, že je opuštěn sám od sebe, a to je s člověkem nejhůře. Jenže já na něm visím jako klišť, mne se nezbaví, chodila jsem za ním, kam se vrtl, tak se pomalu upokojil a začal zas dělat plány.*“⁷⁷ Milka z počátku prochází harmonickým manželstvím, které je v porovnání s manželstvím Hudcovky a Pepka-frajera naplněné vzájemnou láskou obou partnerů: „*Milovali jsme se, inu, jako dvě hrdličky; nebyl jsem v Elsnicích týden, a už tu bylo psaní od Milky. S jarem se mi po ní víc a víc stýskalo.*“⁷⁸ Bezstarostné manželství Milky a Rudly však netrvá příliš dlouho. Povinná vojenská účast Rudolfa Hudce v první světové válce, smrt nejstaršího syna, jenž umírá v dolech v pouhých čtrnácti letech, zklamání z opětovné ztráty práce Rudly – to vše musí oba partneři překonat. Roku 1918 se vrací zpět do vlasti s nadějí v lepší život. Rudolf získává znovu práci, s Milkou si pořizují nový domek u Rakovníka a doufají v klidné a šťastné stáří. Hudec si však nedokáže udržet zaměstnání a již po několikáté o něj přichází. Oba manželé se tak znovu ocitají v nouzi. Nejsou ušetřeni ani ponížení a žebroty: „*Můj nese gramofon, já za ním s taškou, kdyby snad dávali chleba. (...) Někdy jsme vyhráli za den až osm korun, a stale se jednou nebo dvakrát, že to můj dotáh na desetikorunu, a ještě jsme se přitom dosyta najedli darovaného chleba.*“⁷⁹ Statečná Milka je tou osobou, která se nevzdává a snaží se ubránit svou lidskou důstojnost, svou lásku i čest. V této chvíli, kdy Rudolf ztrácí veškerou naději, se Milka projevuje jako opravdová hrdinka celého románu – vyvíjí se v ženu stále silnější a odhodlanější bojovat s životními nástrahami. Často věděla, že jim osud připravil nelehké překážky, avšak nikdy se nevzdala: „*Dvacet let, pane Milfait... jestlipak se poznáte? Dvacet let! Co to dohromady bylo? Sháněli jsme, uhýbali před ranami. Málo radosti a hodně soužení.*

⁷⁷ MAJEROVÁ, Marie. *Havířská balada*. Praha : Svoboda, 1952, s. 125.

⁷⁸ Tamtéž, s. 34.

⁷⁹ Tamtéž, s. 131.

Pár dětských rakviček a troje svatby. Moc deště a málo slunečna.“⁸⁰ Svou statečností a vůlí se stává výjimečnou postavou mezi všemi hrdinkami, které Marie Majerová ve svých prózách ztvárnila. V závěrečné kapitole románu *Havířská balada* se tak dokonale zrcadlí osud ženy, která se svým mužem sdílela dobré i zlé a prožila s ním všechny tragické události společného života. I přes veškeré nelehké situace hrdinka Milka vzpomíná na svého muže, jenž v jejích očích zůstal takový, jaký byl v nejkrásnějších letech jejich společného života.

⁸⁰ MAJEROVÁ, Marie. *Havířská balada*. Praha : Svoboda, 1952, s. 137.

6. Nejčastější motivy ženských postav

Cílem této kapitoly bude zaměřit se na nejčastější a nejvýraznější motivy úzce spjaté s hlavními hrdinkami próz Marie Majerové. Pozornost bude věnována motivům smrti a oběti, snaze o nalezení životní pravdy, ale i tematickému prvku statečnosti.

6. 1 Motiv smrti a oběti (*Mučenky, Panenství*)

Velmi příznačné pro hrdinky děl Marie Majerové je jejich obětování se. Tento motiv se často opakuje, avšak v různých obměnách v souladu s povahovým vykreslením jednotlivých ženských postav. Hrdinky se nejčastěji obětují pro svého muže – ať už pro záchranu jeho života či proto, že v lásce k muži spatřují smysl života. Jejich oběť nejednou dospívá až k tragickému konci – smrti, kdy ženy nevidí jiné východisko ze svého utrpení.

Hrdinky próz *Mučenky* i *Panenství* spojují dva motivy – motiv oběti a smrti. Tyto motivy spolu úzce souvisí; smrt je často považována za jedinou možnost, jak uniknout z nešťastného a nenaplněného života. Hlavní hrdinka novely *Panenství* Hana Poláčková se stává obětí pokryteckých společenských poměrů, kde i panenství je považováno za zboží zvyšující hodnotu nevěsty. Hančinu hlavní oběť spatřujeme ve sňatku s majitelem hostince – panem Nevostrým. Hana ve svém obětování vidí záchranu pro Jimeše, kterého skutečně miluje. Zatímco se Hana provdá za Nevostrého, Jimeš umírá na tuberkulózu. Hrdince se tak nepodařilo pomoci milému Jimešovi, její oběť v podobě sňatku s nemilovaným mužem je zcela zbytečná. Hana, která se o svatební noci vzepře Neostrému, neboť nedokázala „prodat“ své panenství, umírá na zánět mozkových blan.

Podobně jako osud Hany, tak i osudy hrdinek z prózy *Mučenky* končí tragicky. Už samotný název *Mučenky* prozrazuje hlavní téma díla. Žena je zde vnímána jako milostná mučednice, jako trpící manželka i matka. Za jejich nešťastnými osudy rovněž stojí nenaplněná láska k muži. Hrdinky se stávají obětmi svých mužů, a i přesto, že životní příběhy některých z nich nekončí smrtí, šťastné nejsou.

Všechny ženské postavy z prózy *Mučenky* pojí jeden důležitý motiv, který v *Panenství* nenalzáme. Je jím nevěra, jež vede ženy k jejich tragickým činům. Olga

z povídky s názvem Hodina přetěžká se nedokáže vyrovnat s manželovou nevěrou, a tak ukončí svůj život sebevraždou: „*Cítala, že poslední tři léta byla přímočarou honbou, soustředěnou na jedinou věc, na lásku mužovu; klusala jako kůň s klapkami na očích; viděla i s nimi ovšem, co se asi děje vedle, ale čivy její nedonesly toho až k mozku; (...) „Vždyť jsem to věděla! Vždyť jsem to věděla!“ opakovala si tupě. (...) Neviděla pak již nic kolem sebe, jakoby byla nesena nadpozemskou mocí, až nenadále poklekla na hrázi, nad černou vodou, haluzemi zastíněnou, odkud dvě oči, takřka lidské výrazem, ale božské svou hloubkou, na ni vlídně a zravě hleděly. Pokřižovala se a po hlavě spadla do hlubiny.*“⁸¹ Rovněž nepojmenovaná hrdinka z druhé prózy Medailonek se dozvídá o manželově nevěře, avšak až po jeho smrti. Přesto už nedokáže být šťastná a zapomenout tak na fakt, že její muž jí nebyl věrný. V třetí povídce nazvané Otázka je naopak z nevěry podezřívána hlavní protagonistka prózy Marketa T. Její příliš žárlivý muž je utkvěle přesvědčen o nevěře své ženy, i přesto, že tomu tak ve skutečnosti není. Marketa ze zklamání z postoje svého manžela, z představy, že jejich společný život už nebude naplněn láskou, spáchá sebevraždou: „*Pak nenadále mne postřehla, a poslala mne do lékárny pro aspirin, že ji bolí hlava. Než jsem se vrátil, ležela již v krvi. (...) Ale kde hledati oklamaného manžela večer po pohřbu ženy, která o své vině ho přesvědčila krutým trestem, k němuž se sama odsoudila, jak se jistě domníval?*“⁸² Hrdinka čtvrté prózy Babí léto se čtenáři může zdát jako postava nejrozumnější a nejvyrovnanější. Když nenachází štěstí v manželství, její láskou a hlavním smyslem života se jí stávají její děti. Jako jedinou ji nepovažujeme za oběť svého muže. Naopak, dokázala se vyrovnat s faktem, že ve sňatku nebude šťastna, a tak si našla jinou radost svého života – své děti.

⁸¹ MAJEROVÁ, Marie. *Mučenky*. Praha : Grafia, 1921, s. 66 – 67.

⁸² Tamtéž, s. 156.

6. 2 Hledání životní pravdy (Nejkrásnější svět, Náměstí republiky)

Dalším důležitým motivem, který se poměrně často objevuje v dílech Marie Majerové, je nalézání životní pravdy, snaha hrdinů změnit svět k lepšímu. Tyto motivy jsou rovnoměrně zastoupeny ve dvou románech – Nejkrásnější svět a Náměstí republiky. Lenka Bilanská z románu Nejkrásnější svět a Luka Veršinin z Náměstí republiky se od ostatních postav, které spisovatelka ve svých prózách představila, liší zejména tím, že jsou skutečnými „hrdiny činu“. Oba hledají odpověď na otázku, jak změnit stávající společnost.

Postavy Lenky a Luky jsou si velice blízké. Oba protagonisté představují sice bytosti křehké, avšak v jejich slabosti a útlosti spočívá jejich statečnost. Ačkoliv hrdinové mají jiná rodinná zázemí, jsou odlišných národností a mají rozdílná vzdělání, shodují se podobnými názory a představami o ideálním světě. Jak Lenka, tak i Luka touží po naplnění svých idejí, touží změnit svět k lepšímu, a tak dosáhnout své „životní pravdy“. Výrazný rozdíl mezi Lukou a Lenkou spočívá v tom, že Lukův vztah ke světu je zformován již na počátku příběhu, zatímco Lenka ke svým názorům a postojům postupně dospívá. Vyvíjí se v rozumnou mladou dívku, jež nachází cestu k revoluci vlastními životními zkušenostmi. Lenka je „hrdinkou činu“, která k tomuto činu roste, nachází v něm smysl života, své místo ve společnosti, svou čest i své štěstí.⁸³ Zcela odlišný je i jejich osud. Luka je spíše snílek, který nedokáže plně naplnit své touhy. Jeho přátelé a spojenci, s nimiž plánoval uskutečnění spravedlnosti, ho zklamou a jeho sen se mu pomalu vytrácí. Ocitá se zcela sám uprostřed rušné Paříže, bez domova a bez přátel. Přesto mu stále zbývá jedna naděje, a to obětovat svůj život ve prospěch revoluce. V okamžiku, kdy se „naivně“ rozhodne vyvolat další revoluci a postřelí tři důstojníky, je chycen a vězněn. Na druhé straně Lenka má kolem sebe rodinu i přátele, kteří jsou jí oporou. Při stávce, jíž se aktivně účastní, je postřelena. Brzy se však uzdravuje a se vši silou se vrhá do boje o lepší zítřek.

⁸³ HÁJEK, Jiří. *Marie Majerová Aneb román a doba*. Praha : Československý spisovatel, 1982, s. 50.

6. 3 Tematický prvek statečnosti žen (Siréna)

Marie Majerová ve svých dílech ztvárňuje různé typy ženských postav a charakterů. V mnoha prózách spisovatelky se také setkáváme s hrdinkami, jejichž charakter bychom mohli definovat slovy statečnost, čínorodost, hrdost.

Ve srovnání s ostatními postavami autorčiných próz, které zajisté jsou osobami statečnými, jsou však hrdinky Sirény výrazněji silnějšími, s kuráží čelit životním útrapám. Marie Hudcová zůstává statečnou, nevzdávající se ženou, a to i přesto, že k ní život nejednou nebyl přívětivý. Ačkoliv netouží jako Lenka z Nejkrásnějšího světa či Luka z Náměstí republiky stanout v čele revolučních hnutí a hrdinsky se pokusit o nápravu společnosti, lze téměř v každém Hudcovčině činu upozorovat, že je hrdinkou v pravém slova smyslu. Statečně snáší nevěru svého manžela Pepka-frajera, statečně se vyrovnává se smrtí svých dvou dcer. I přes veškerá zklamání a nenaplněné touhy jde vstříc novému životu. Její odvážnost lze spatřovat i v drobných činech či událostech, které ji během života potkaly: *„Byla tak ohromena a sklíčena podezřením, že neviděla a neslyšela, co se kolem ní děje. Až ji pevné mužské ruce chytly zezadu za nadra a snažily se ji povalit na zem. Vykřikla o pomoc, ale ihned věděla, že je ten výkřik marný. Musí se spolehnout sama na sebe. Hudcovka vyrostla na poli a měla za sebou školu tělesné námahy, která jí dala cvik v zápase s jakoukoli silou.“*⁸⁴

Nejen u Hudcovky, ale i u její starší dcery Emči si můžeme povšimnout značné míry statečnosti, odvážnosti a kuráže, kterou jí spisovatelka přidělila. Emílii bychom mohli přirovnat k Lence Bilanské. Emča je stálou účastnicí dělnických stávek a podobně jako Lenka chce bojovat za práva dělníků, za lepší podmínky pro život: *„Lidé nyní křičeli: „Na Bachra! Na ředitele, on je všeho příčina! Emča se vděčně přichytila nového hesla.“*⁸⁵ Emčina účast ve stávce u Bachrovy vily se jí stane osudnou, protože před jejími branami byla spolu s několika dalšími dětmi postřelena: *„Pak najednou suše zapraskalo, a s plotu spadlo několik dětí, zrovna jako zralé hrušky. (...) Emča, když spadla z plotu, nejdříve vstala a sáhla po košíčku. Hned potom se dav kolem ní tak tísnil, že ji nesl ve své hustotě až na louku. Točila se jí přitom hlava. Tam se lidé rozptýlili a Emča upadla do vysoké vojtěšky. Nevěděla*

⁸⁴ MAJEROVÁ, Marie. *Siréna*. Praha : Melantrich, 1949, s. 94.

⁸⁵ Tamtéž, s. 144.

dobře, co se s ní děje. Otevřela oči a opět je zavřela. Svět se jí pokryl bílou blanou.“⁸⁶

Porovnáme-li hrdinky Sirény s hrdinkami z próz Mučenky a Panenství, najdeme mnohé rozdíly v pojetí ženských postav. V Mučenkách jsou ženy představovány jako trpitelky, jež podléhají svému osudu. Podobně je tomu i v Panenství. Postavy z románu *Siréna* mají daleko těžší život než „Mučenky“, ale i Hana Poláčková, přesto dokáže čelit životu s odvahou. Nejen Hudcovka, ale také ostatní ženské postavy ze *Sirény* mají již reálné představy o životě – vyrůstají v těžkých podmínkách a vědí, že nebudou mít jiný život, než jaký měly jejich matky či babičky.

⁸⁶ MAJEROVÁ, Marie. *Siréna*. Praha : Melantrich, 1949, s. 152.

7. Závěr

Cílem této práce bylo pokusit se o typologii ženských postav v prózách Marie Majerové, poukázat na autorčin způsob zobrazení ženských hrdinek a na to, jaké důležité postavení zaujímají ve struktuře díla. Spisovatelka ve svých prózách znázornila různé typy žen a jejich osudy včlenila do různorodých životních a společenských situací. Bohatě rozvinula typ dělnických žen – jejich životní příběhy se staly nejčastějšími náměty její tvorby.

První typ hrdinek představují ženy, které často nenalézají to, po čem touží. Ztroskotávají nejen vinou svých individuálních vlastností a nedostatků, ale také kvůli morálním vztahům a společenským konvencím. Příčinou jejich ztroskotání nejsou jen muži, které milují, ale většinou i ony samy. Muži i ženy jsou určováni stejnou společenskou morálkou limitující jejich životní postoje a představy. Hlavní hrdinky se v prózách Majerové často těmito životním postojům jednak negativně přizpůsobují, protože je chápou jako něco, co je nezměnitelné, nebo často hledají východiska v nejrůznějších individualistických vzpourách.

Nejčastějším typem žen, s nimiž se v tvorbě Marie Majerové můžeme setkat, jsou ženy, jež jsou naprosto smířené s údělem určeným jim společností, a které jsou odhodlané vybudovat si své štěstí i za cenu značného úsilí. Tento typ žen bez protestu přijímá své postavení, obětuje se svému muži, dětem a rodině. Žije pro lásku, kterou dává a která se stává také smyslem jejich života.

Druhým typem ženských postav už nejsou hrdinky, které by trpěly kvůli nenaplněné lásce či nepřívětivému osudu. Tyto ženy se naopak vyznačují silnou a statečnou povahou, a rovněž i obětavostí pomoci svým bližním. V porovnání s prvním typem hrdinek tyto ženy nepodléhají svému osudu a ani nepřemýšlejí o smrti jako o možnosti úniku ze svého trápení. Ba naopak. Probouzí se v nich nová vůle a odhodlání čelit dalším nástrahám. Hrdinky se také postupně vyvíjejí k vlastní samostatnosti – odpoutávají se ze závislosti na svých mužích a jsou schopny aktivně jednat samy za sebe. Charakteristické je pro ně i to, že dokážou bojovat proti negativním vlivům, které ovlivňují jejich životy, a jsou ochotny bojovat také za společenskou spravedlnost.

8. Použitá literatura

8. 1 Primární literatura

MAJEROVÁ, Marie. *Havířská balada*. Praha : Svoboda, 1952.

MAJEROVÁ, Marie. *Mučenky*. Praha : Grafia, 1921.

MAJEROVÁ, Marie. *Náměstí republiky*. Praha : ROH, 1985.

MAJEROVÁ, Marie. *Nejkrásnější svět*. Praha : Československý spisovatel, 1977.

MAJEROVÁ, Marie. *Panensství*. Praha : Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1955.

MAJEROVÁ, Marie. *Siréna*. Praha : Melantrich, 1949.

8. 2 Sekundární literatura

FORMÁNKOVÁ, Věra; RYSOVÁ, Jarmila; SYROVÁTKOVÁ, Jarmila. Stylistické vrstvy slovníku v dílech Marie Majerové. *Naše řeč*, 1954, s. 144 – 151.

FORMÁNKOVÁ, Věra; SYROVÁTKOVÁ, Jarmila. O jazyce a stylu Marie Majerové. *Naše řeč*, 1962, s. 209 – 223.

FORST, Vladimír a kol. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Praha : Academia, 1985 – 2008.

HÁJEK, Jiří. *Marie Majerová Aneb román a doba*. Praha : Československý spisovatel, 1982.

HODROVÁ, Daniela a kol. *...na okraji chaosu...Poetika literárního díla 20. století*. Praha : Torst, 2001.

JANKOVIČ, Milan. Cesty ke skutečnosti v počátcích socialistické prózy. *Česká literatura*, 1961, s. 448 – 460.

LANTOVÁ, Ludmila. Cesta Marie Majerové k velkému sociálnímu románu. *Česká literatura*, 1959, s. 249 – 278.

LANTOVÁ, Ludmila. Ke vzniku Nejkrásnějšího světa. *Česká literatura*, 1957, s. 494 – 497.

- LANTOVÁ, Ludmila. Marie Majerová. *Dějiny české literatury* (IV. díl), 1995, s. 572 – 585.
- MOCNÁ, Dagmar. Povídková tvorba Marie Majerové z počátku století ve vztahu k Siréně. *Česká literatura*, 1984, s. 230 – 237.
- MOCNÁ, Dagmar. V svárech slohových kontextů (o Panenství). *Česká literatura*, 1992, s. 377 – 381.
- MRAVCOVÁ, Marie. Havířská balada. *Rozumět literatuře*, 1986, s. 325 – 334.
- MRAVCOVÁ, Marie. Siréna v polocelku a detailu. *Česká literatura*, 1982, s. 129 – 147.
- MRAVCOVÁ, Marie. Sociální román. *Poetika české meziválečné literatury*, 1987, s. 268 – 290.
- NEJEDLÁ, Jaromíra. *Marie Majerová*. Praha : Melantrich, 1986.
- OPELÍK, Jiří. Román lidských množin. *Dějiny české literatury* (IV. díl), 1995, s. 413 – 422.
- PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. Praha : Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta, 2001.
- PÍŠA, Antonín Matěj. *Stopami prózy*. Praha : Československý spisovatel, 1964.
- VÁCLAVEK, Bedřich. *Tvorbou k realitě: studie k problematice současné české literatury*. Praha : Edice Blok, 1937.